

YAPAY ZEKÂ ÖZELİNDE YAPAY DURUMDAN HUKUKÎ DURUMA GEÇİŞ MÜMKÜN MÜ? IN ARTIFICIAL INTELLIGENCE IS IT POSSIBLE TO TRANSITION FROM ARTIFICIAL STATE TO LEGAL STATE?

Özlem SÖĞÜTLÜ* 10.21492/inuhfd.1666397

Makale Bilgisi

Gönderi : 26/03/2025
Kabul : 03/11/2025

Anahtar Kelimeler

Elektronik Kişi,
Tüzel Kişi,
Yapay Zekâ,
Doğa Durumundan Hukukî
Duruma Geçiş,
Sosyal Gerçeklik

Article Info

Received : 26/03/2025
Accepted : 03/11/2025

Keywords

Electronic person,
Legal person,
Artificial intelligence,
Transition from the state of
nature to the legal state,
Social reality

Özet

Yapay zekâ sistemlerinin özellikle de özerk robotların -hareket etme yeteneği nedeniyle zarar verme potansiyelini donanımında bulundurduğu için- sadece eşya oldukları görüşü, onların basit birer alet veya araç olmadıkları, aksine öğrenme, değerlendirme, akıl yürütme, tahmin etme, sonuç çıkarma, karar verme gibi insana ait bazı bilişsel özelliklere sahip oldukları yönünden eleştirilmektedir. Bu eleştirilerden hareketle de onlara kişilik tanınması gerektiği görüşü yüksek sesle dillendirilmektedir. Bunlar arasında en fazla taraftar toplayanları ise “elektronik kişi” ve “tüzel kişi” görüşüdür. Yapay zekâ, teknolojik yapısı gereği onu yaratan insanları taklit ederek gelişmektedir. İnsan nöronlarının çalışması taklit edilerek yaratılan ve derin öğrenme tekniğiyle otonom hale gelen yapay zekâ, açık olarak insandan hareket etmektedir. Elektronik kişi ya da tüzel kişi diyerek ne kadar insandan uzaklaştırmaya çalışsak da örtülü olarak benzettiğimiz varlık insandır. Dolayısıyla yapay zekâyı kişilik tanımaya çalışırken sadece insandan hareket edebiliriz. Çalışmanın amacı; doğa durumundaki insanın hukukî duruma geçişini sağlayan ahlâkî ilkelerin yapay zekâyı uyarlanıp uyarlanamayacağını ve yapay zekânın toplumsallaştırılmasının olanaklı olup olmadığını tartışmaktır. Doğa durumundan hukukî duruma geçişi sağlayan ahlâkî ilkeler; “ahde vefa (pacta sunt servanda)”, “kimseye zarar verme (neminem laedere)”, “kuvvet kullanarak kendi varlığını koruma (vim vi repellere licet)” ve “eşitlik (aequalitas)”. Bu ilkeler gerçekleşmeden hukukî bir düzen tasavvur edilemez.

Abstract

The view that artificial intelligence systems, particularly autonomous robots, are merely objects due to their potential to cause harm because they possess the ability to move, is criticized on the grounds that they are not simple tools or instruments. Rather, they possess certain cognitive traits that are typically human, such as learning, evaluating, reasoning, predicting, drawing conclusions, and decision-making. Based on these criticisms, the view that artificial intelligence should be granted personality is being voiced with great emphasis. The most widely supported views are the "electronic person" and "legal person" perspectives. Due to its technological structure, artificial intelligence develops by imitating its creators, humans. Artificial intelligence, created by mimicking the functioning of human neurons and becoming autonomous through deep learning techniques, clearly operates based on human actions. Regardless of whether we attempt to distance them from humans by calling them electronic persons or legal persons, the entity we implicitly compare them to is still human. Therefore, when attempting to grant personality to artificial intelligence, we can only base this on human traits. The aim of this study is to discuss whether the moral principles that allow the transition of humans from the state of nature to a legal state can be adapted to artificial intelligence, and whether the socialization of artificial intelligence is possible. The moral principles that facilitate the transition from the state of nature to a legal state are: "keeping promises," "not causing harm to others," "self-preservation through the use of force," and "equality." A legal order cannot be conceived without the realization of these principles.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

* Prof. Dr., TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Hukuk Fakültesi.

Atıf Şekli | Cite As: SÖĞÜTLÜ, Özlem, “Yapay Zekâ Özelinde Yapay Durumdan Hukukî Duruma Geçiş Mümkün Mü?”, InÜHFD, 16(2), 2025, s.421-435. İntihal | Plagiarism: Bu çalışma intihal programında kontrol edilmiş ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been controlled via plagiarism software and reviewed by at least two blind referees.

EXTENDED SUMMARY

Research in the field of AI has led to the development of autonomous AI systems that can respond cognitively in a manner similar to human behavior through different algorithmic structures, complex software, artificial neural networks, and deep learning. These systems can act independently without external intervention, communicate with their environment either physically or digitally, learn from their experiences, incorporate what they learn into their decision-making processes, change their behavior, and make concrete choices for actions. Since their behavior in specific situations cannot be precisely predicted by their programmers, they directly influence the final outcomes.

A robot equipped with AI possesses the ability to communicate with others, have internal knowledge within its programming, acquire information from the external world through deep learning techniques, exhibit a certain degree of consciousness, and display a certain level of creativity. This can lead them to act in ways that their programmers or creators could not foresee and therefore cannot control.

The ability of artificial intelligence systems to mimic human thinking and their autonomous features have led to different opinions on how the legal system should position them and where. We can categorize these opinions as “property view”, “electronic person view”, “legal person view”, “electronic representative view”, “electronic slave view”, and “product view”. Among these views, the ones that have garnered the most support are the electronic person view and the legal person view.

In the 2017 Recommendation Report of the European Parliament's Legal Affairs Committee on Civil Law Rules on Robotics, it was proposed that in the long term, artificial intelligence systems with autonomous features, especially autonomous robots, be granted electronic personality as a new type of personality different from natural and legal persons, thus opening the door to electronic personality. The importance of the report is that it is an official text that suggests that autonomous robots can be recognized as persons.

According to the report, a special legal status in the form of electronic personality can be created for autonomous artificial intelligence (especially robots) that can learn from experience, interact with their environment in an unpredictable way, and make decisions on their own. By granting them electronic personality, artificial intelligence autonomous robots will be held liable for the damages they may cause.

According to the view that artificial intelligence can be granted legal personality, legal personality is a fictional and flexible concept that encompasses an expanding range of actors depending on social and economic developments. Legal personality is created to contribute to a legislative policy, such as the consistency and stability of the legal system, to realize certain social goals and to support entrepreneurship.

As society develops, new actors emerge, and as these actors assume a social role, it becomes necessary to recognize them as persons. Entities that are granted personality by the legal order to perform certain social functions add value to society. Artificial intelligence, as such an entity, can participate in social life in the form of a legal person limited by obligations.

According to the view that autonomous artificial intelligence systems can be recognized as legal entities, the entities recognized as legal entities by the legal order are not uniform, nor are their rights and obligations the same. Since we say that “personality is the sum of rights and obligations”, these rights and obligations may be divided and differentiated in each personality. As a matter of fact, while legal persons are considered at the same level as natural persons in some respects, they do not have the same legal status in many respects.

Following the same logic, it is possible to grant artificial intelligence autonomous robots a legal personality limited to obligations, regardless of the view that they should never be legally and de facto included among persons. Just like companies, they can be registered, acquire a domicile, and there would be no need for a legal regulation by incorporating them into a legal entity.

In an open letter, experts from different fields such as artificial intelligence engineering, robotics, law, medicine and ethics opposed the recommendation of the European Parliament's Legal Affairs Committee on the electronic person. The electronic person proposal has been criticized on the grounds that it exaggerates the capabilities of even the most technically advanced robots, does not fully understand the unpredictability and learning characteristics of robots, and is the product of an idea of robots distorted by science fiction culture. The legal personality view, on the other hand, has been criticized on the grounds that legal persons are governed by the will of the people who constitute them, and that artificial intelligence can make and implement independent decisions, and therefore it would not be appropriate to grant legal person status.

In 2020, the European Parliament moved away from the view of “electronic personality” and reached the view that a new liability based on product liability with different rules and different rules for the liability of businesses using artificial intelligence should be established. In order to serve to draw the necessary legal framework for a trustworthy artificial intelligence, the European Commission presented the Proposal for an Artificial Intelligence Regulation. “Regulation (EU) No 2024/1689 Introducing Harmonized Rules on Artificial Intelligence and Amending Certain Union Legislative Acts” (EU AI Act), which was submitted by the European Commission on 21 April 2021 and sets out rules on the placing of Artificial Intelligence (AI) systems on the market, putting them into service and prohibiting certain practices, was published in the EU Official Journal on 12 July 2024 and entered into force on 1 August 2024.

Although the discussions that started very fast and fiercely around the world have slowed down and the view that artificial intelligence is a product has become widespread, it should be noted that every development in the field of artificial intelligence prevents the end of the discussions.

The study is based on two questions:

1. Whether the basic moral principles that enable the transition from the state of nature to the legal state can be applied to the relationship between autonomous artificial intelligence and humans.
2. Whether the socialization of artificial intelligence is possible.

For the transition from the state of nature to the legal state to take place, there must first be a mutual agreement to give up certain rights. This agreement to abide by the promises made is not only effective at the time it is made, but also means the continuity of the existence of the parties to the agreement.

In this context, the first legalized moral rule is *pacta sunt servanda*. Another rule of legal morality that enables the transition to the legal situation is not to harm others (*neminem laedere*). The commandment “do no harm” is related to social life and serves to ensure social peace. The third rule is to protect one's own existence by force (*vim vi repellere licet*). The fourth rule is the recognition of the equality of the participants in the agreement. This agreement is necessarily based on the assumption that the other is equal to oneself, at least as a subject. A legal order cannot be conceived without recognizing these principles.

In the historical process, the acquisition of legal personality has been conditioned on the assumption of social obligations and duties. Thus, the aforementioned condition necessitates that the entity to be attributed personality must become a social reality. In this context, in order for an entity to be able to live regularly in society as a member of the society, it is deemed necessary to have the ability to have rights and duties.

I. GİRİŞ

Hukuk, yapay zekâ sistemlerini -özellikle de otonom robotları- eşya olarak tanımlamakta zorlanmakta ve onlara ayrı bir hukuksal konum atfetme gereksinimi duymaktadır. Günümüzde fiziksel veya dijital olarak çevresiyle iletişime geçen, kendi kendine öğrenen, öğrendiklerini karar alma sürecine dâhil eden, öğrendiklerine dayanarak inisiyatif alan, davranış değişikliğine giden, nihai sonuç üzerinde doğrudan etkide bulunan otonom¹ yapay zekâ sistemlerinden söz edilmektedir².

Yapay zekâ bilişim sistemlerinin karar mekanizmalarında doğrudan karar verici hale gelmesi, akıllı cihazlar veya çevrelerindeki insanlarla iletişime geçerek bilgi ve yeteneklerini geliştirmesi, bu türden bir çevrenin uyarılarına kendi özelliklerini, durumlarını uyarlayarak tepki vermesini sağlayan ise³ teknik koşullarını oluşturan derin öğrenme ve yapay sinir ağlarıdır⁴.

İnsanlığı geleceğe taşıyacak bir araç olarak değerlendirilen yapay zekâ çalışmalarının -bilindiği kadarıyla- hedeflenenden çok daha ileri seviyede olması, çeşitli türden endişeleri ortaya çıkarmakta; yapay zekâ ne olduğuyla değil, neler yapabileceğiyle konuşulmaktadır. Çünkü, yapay zekâ sistemleri, otonom hale geldikçe kontrol edilmeleri zorlaşmakta ve üreticinin ya da kullanıcısının onun tüm eylemlerini programlayabilmesi ya da planlayabilmesi de güçleşmektedir⁵.

Bu muazzam teknolojik ilerleme karşısında yapay zekâlı varlıklara -özellikle de otonom robotlara- kişilik tanınması gerektiği görüşü yüksek sesle dillendirilmektedir. Bunlar arasında en fazla taraftar toplayanları ise “elektronik kişi” ve “tüzel kişi” görüşüdür. Ancak farklı kapsamdaki kişilik modellemesinden hareket eden görüşlerden hiçbirisi henüz bir yasal düzenlemeye konu olmamıştır.

Yapay zekâyâ elektronik ya da tüzel kişilik tanıma eğilimi, hangi görüşe yaslanılırsa yaslanılsın, hukuk hayatında kişi olarak var olmayan bir nesneye kişilik tanıma çabasıdır. Diğer bir deyişle, yapay bir varlığın hukukileştirilmesi ve hukuk sahnesinde özne olarak yer alması istenilmektedir. Bu bağlamda da sorun, yapay zekâyâ kişilik tanınmasında değil, onun hukukileştirilmesinde yatmaktadır.

Çalışmanın amacı; doğa durumundaki insanın hukukî duruma geçişini sağlayan ahlâkî ilkelerin yapay zekâyâ uyarlanıp uyarlanamayacağını ve yapay zekâ ile bir toplumsal sözleşme akdetmek suretiyle yapay zekânın toplumsallaştırılmasının olanaklı olup olmadığını tartışmaktır.

¹ Gordon/Lutz; karar verme algoritmasının deneyimlerinden öğrenerek algoritmasının dışına çıkabilmesi ve insan kontrolü olmadan nihai karar vermesi durumunda özerkliğin başladığını belirtmektedirler. Otonominin derecelerini şöyle sıralamaktadırlar: 1. Derece: Bütün kararları insanlar verir. 2. Derece: Sistem olası bütün alternatifleri hesaplar. 3. Derece: Sistem olası alternatifler arasından daha küçük bir seçim yapar. 4. Derece: Sistem bir alternatif önerir. 5. Derece: İnsan bu öneriyi kabul eder, kabullenir sonra sistem bunu sürdürür. 6. Derece: İnsan belirli bir zaman dilimi içinde sistemin kararını reddedilir, aksi taktirde sistem önerisini sürdürür. 7. Derece: Sistem bağımsız olarak çalışmasını yürütür ve çalışması hakkında insana bilgi verir. 8. Derece: Sistem bağımsız olarak çalışmasını yürütür ve çalışması hakkında insan isterse bilgi verir. 9. Derece: Sistem bağımsız olarak çalışmasını yürütür ve çalışması hakkında insan isterse bilgi verir. 9. Sistem özerk hareket eder ve karar alma sürecinde insanı göz ardı eder (bkz. Gordon, Clara-Ann/Lutz, Tanja: “Haftung für automatisierte Entscheidungen – Herausforderungen in der Praxis”, Schweizerische Zeitschrift für Wirtschafts- und Finanzmarktrecht, 2020, s. 55).

² Wagner, Gerhard: “Verantwortlichkeit im Zeichen digitaler Techniken”, Zeitschrift für Versicherungsrecht, Haftungs- und Schadensrecht, 2020, s. 719-720; Zech, Herbert: “Zivilrechtliche Haftung für den Einsatz von Robotern Zuweisung von Automatisierungs- und Autonomierisiken”, içinde Intelligente Agenten und das Recht, Sabine Gless/ Kurt Seelmann (Hrsg.), Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2016, s. 170-171; Kim, Stefan/Müller-Hengstenberg, Claus D.: “Intelligente (Software-)Agenten: Von der Automatisierung zur Autonomie? Verselbständigung technischer Systeme”, MultiMedia und Recht, 2014, s. 226; Forster, Doris/Rieder, Janika: “Roboter als Rechtssubjekte-Der Streit um die E-Person”, Juridica International, 30, 2021, s. 32.

³ Pagallo, Ugo (Çeviren Ceren Soydan): “Vital, Sophia ve Şti.-Robotların Hukukî Kişiliğinin Arayışında”, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 5(1), 2020, s. 4051.

⁴ Wagner, *VersR* 2020, s. 720.

⁵ Omlor, Sebastian: “Methodik 4.0 für ein KI-Deliktsrecht”, Zeitschrift zum Innovations- und Technikrecht, 2020, s. 221-222; Chesterman, Simon: “Artificial Intelligence and the Limits of Legal Personality”, International and Comparative Law Quarterly 69(4), 2020, s. 840-841; Erhardt, Jonathan/Mona, Martino: “Rechtsperson Roboter-Philosophische Grundlagen für den rechtlichen Umgang mit künstlicher Intelligenz”, içinde Intelligente Agenten und das Recht, Editörler: Sabine Gless/Kurt Seelmann, 1. Baskı, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2016, s. 62; <https://t24.com.tr/yazarlar/gunec-kiyak/insan-yapay-zeka-rekabeti,33430> [E.T. 22.02.2024]; Gordon/Lutz, s. 59

II. KONUNUN BELİRLENMESİ

Yapay zekâya sahip bir robot; halihazırda başkalarıyla iletişim kurma, programı dahilinde içsel bilgiye sahip olma, derin öğrenme tekniğiyle dışsal dünyadan bilgi edinme, belirli ölçüde bilinçlilik, belirli ölçüde yaratıcılık özelliklerini taşımaktadır⁶. Bu özellikler, yapay zekânın basit bir eşya olarak nitelendirilmesine engel olmaktadır. Makine öğrenmesi ve derin öğrenme teknikleriyle şu anda var olan dar yapay zekânın bile insandan çok daha hızlı bir biçimde öğrenmesi, programlayanların öngöremeyeceği bir biçimde çevreye uyum sağlaması⁷, nesnelerin interneti yoluyla diğer yapay zekâlı varlıklarla iletişime geçmesi, hareket etme yeteneği nedeniyle zarar verme potansiyeli bulunan otonom robotların varlığı ve öngörülemezliği, yapay zekâyı eşyanın sınırları içerisinde hapsedmeyi güçleştirmektedir⁸. Bu güçlükten hareketle de yapay zekâyı kişilik tanınması gerektiği görüşü yüksek sesle dillendirilmekte, bunlar arasında en fazla taraftar toplayanları ise “elektronik kişi” ve “tüzel kişi” görüşü olarak belirlemektedir.

Yapay zekâ sistemlere elektronik ya da tüzel kişilik tanınabileceği görüşleri, hukuksal kişilik kavramının sosyo-ekonomik ve sınıfsal karakteri ile tarihsel göreceliğine, Antik Çağ ve Orta Çağ’da kimi insanlardan hukuksal kişiliğin esirgenmesine dayanmaktadır⁹.

III. GÖRÜŞLER

A. Elektronik Kişi Görüşü

Avrupa Parlamentosu Hukuk İşleri Komisyonu’nun 2017 tarihli Robotikler Hakkında Medenî Hukuk Kuralları Tavsiye Raporu’nda¹⁰; uzun vadede, otonom özelliğe sahip yapay zekâ sistemlerine -özellikle de otonom robotlara-, gerçek ve tüzel kişilikten farklı, yeni bir kişilik türü olarak elektronik kişilik verilmesi önerilmiş, böylece elektronik kişinin kapısı aralanmıştır¹¹. Rapor, otonom robotlara kişilik tanınabileceğini öngören hukukî ve resmî bir metin olması hasebiyle biraz daha öne çıkmaktadır.

Tavsiye Raporu’na göre; deneyimleriyle öğrenebilen, çevreleriyle öngörülemeyen bir biçimde etkileşime geçen, kendiliklerinden karar alabilen otonom özelliğe sahip yapay zekâ (özellikle de robotlar) için elektronik kişilik şeklinde özel bir yasal statü oluşturulabilir. Bunlara elektronik kişilik tanınmasıyla birlikte yapay zekâ otonom robotlar, verebilecekleri zararlardan sorumlu tutulabilecektir¹².

Avrupa Birliği ve uluslararası öğretilerdeki baskın görüş, yapay zekâ bilişim sistemlerine ayrı bir kişilik tanınabileceği görüşünün daha fazla ilerletilmemesi yönünde gelişmiştir¹³. 2020 tarihinde Avrupa Parlamentosu “elektronik kişilik” görüşünden uzaklaşmış; yapay zekâ kullanan işletmelerin sorumluluğuna ilişkin ve farklı kurallarla bezeli, ürün sorumluluğu üzerinden temellenen yeni bir sorumluluk ihdas edilmesi gerektiği görüşüne ulaşmıştır¹⁴. Avrupa Komisyonu tarafından 21 Nisan 2021 tarihinde sunulan ve Yapay Zekâ (YZ) sistemlerinin piyasaya arzı, hizmete sunulması ve bazı uygulamaların yasaklanmasına dair kuralları belirleyen “Yapay Zekâ Hakkında Uyumlaştırılmış Kurallar Getiren ve Bazı Birlik Yasama Tasarruflarını Değiştiren (AB) 2024/1689 sayılı Tüzük”, 12 Temmuz 2024 tarihinde AB Resmî Gazetesi’nde yayımlanmış¹⁵ ve 1 Ağustos 2024 tarihinde yürürlüğe girmiştir¹⁶.

B. Tüzel Kişi Görüşü

Otonom yapay zekâ sistemlerine tüzel kişilik tanınabileceği görüşünü savunan yazarlar¹⁷; yapay zekâyı kişilik tanınmasının akla yatkın olduğunu, fakat “epistemolojik ve ontolojik sebeplerle” gerçek kişi

⁶ Solaiman, Sheikh Mohammad: “Legal Personality of Robots, Corporations, Idols and Chimpanzees: a Quest for Legitimacy”, *Artificial Intelligence Law*, 25(2), 2017, s. 171-172.

⁷ İnsanlarla sohbet yoluyla ırkçılığı ve cinsiyetçiliği öğrenen yapay zekâ örnekleri: Microsoft şirketinin, farklı sosyal platformlar üzerinde gençlerle sohbet etmek üzere tasarlanan Tay isimli yapay zekâ, 24 saat içinde ırkçı, cinsiyetçi ve nefret dolu söylemleri öğrenmiş, soykırımı destekleyen, Hitler ve Nazi hayranı bir varlık haline dönüşmüş ve şirket tarafından önce atıldığı tweetler silinmiş, arkasından kapatılmıştır. <https://bigumigu.com/haber/microsofttan-insanlarin-irkciligi-ogretti-yapay-zekasi-taye-uslu-ikiz-zo/> [E.T: 03.07.2024].

Google’ın yapay zekâ modeli Gemini, İkinci Dünya Savaşı’ndaki Alman askerlerinin görsellerini, sarı ırk, siyah ırk gibi farklı ırklardan insanlar olarak üretmiştir. <https://www.gazeteduvar.com.tr/googlein-yapay-zekasi-gemini-hedefte-elon-musk-mi-hitler-mi-haber-1673008> [E.T.14.01.2025].

⁸ Bak, Başak: “Medenî Hukuk Açısından Yapay Zekânın Hukukî Statüsü ve Yapay Zekâ Kullanımından Doğan Hukukî Sorumluluk”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (35), 2018, s. 217.

⁹ Bryson, Joanna J./ Diamantis, Mihailis E./ Grant, D. Thomas: “Of, for, and by the People: the Legal Lacuna of Synthetic Persons”, *Artificial Intelligence Law*, 25, 2017, s. 277-280; Chesterman, s. 823-824, s. 830-832; Forster/Rieder, s. 37.

¹⁰ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0005_EN.html?redirect [E.T. 06.01.2024].

¹¹ Wagner, Gerhard: “Haftung für Künstliche Intelligenz – Eine Gesetzesinitiative des Europäischen Parlaments”, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2021, s. 549; Wagner, *VersR 2020*, s. 738-739; Omlor, s. 223; Akkurt, Sinan Sami: “Yapay Zekânın Otonom Davranışlarından Kaynaklanan Hukukî Sorumluluk”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (13), 2019, s. 46-47, s. 51-53; Zorlu, Mustafa: “Yapay Zekâ ve Telif Hakkı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (142), 2019, s. 344-346; Forster/Rieder, s. 32.

¹² Gordon/Lutz, s. 56; Akkurt, s. 52; Şahin, Özkan Gizem/ Şahin, Çağatay: “Yapay Zekâlı Varlıklara Elektronik Kişilik Modeli Tanınmasına İlişkin Eurobotics Raporu ve Fikri Mülkiyet Sorunu Bağlamında Meseleye Yaklaşım”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(1), 2022, s. 119.

¹³ Aydın, Gayretli Seda: *Yapay Zekânın Ürün Sorumluluğu*, Ankara 2023, s. 86.

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Wagner, *ZEuP 2021*, s. 550-572; Bertolini, Andrea: “Robots as Products: The Case for a Realistic Analysis of Robotic Applications and Liability Rules”, *Law Innovation and Technology*, 5(2), 2013, s. 235-239.

¹⁵ https://www.ab.gov.tr/ab-yapay-zeka-yasasi-yayimlandi_53836.html [E.T. 19.02.2025].

¹⁶ <https://www.erdem-erdem.av.tr/bilgi-bankasi/avrupa-birligi-yapay-zeka-yasasinin-turkiyedeki-aktorlere-yansimalari> [E.T. 19.02.2025].

¹⁷ Görüş için örnek olarak bkz. Andrade, Francisco/Novais, Paulo/Machado Jose / Neves, José: “Contracting Agents: Legal Personality and Representation”, *Artificial Intelligence and Law*, 15(4), 2007, s. 357-373; Raskulla, Siina: “Hybrid Theory of Corporate Legal Personhood and its Application to Artificial Intelligence”, *SN Social Sciences*, 3(5), 2023, s. 1-14; Chesterman, s. 822-825, s. 842-844.

Yapay zekâ temelli akıllı yazılımlara kişilik benzeri bir statü tanınması gerektiği ve bunun da tüzel kişilik biçiminde olabirliği

olarak düzenlenemeyeceğini, öncelikle ortaya koymaktadırlar. Bu görüşe göre tüzel kişilik; toplumsal ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak hukuk düzenince tanınan, aynı hak ve yükümlülüklerle sahip olmayan mal ve insan topluluklarından oluşan, kurgusal ve esnek bir kavramdır. Belirli toplumsal işlevleri gerçekleştirmek üzere hukuk düzeni tarafından kendilerine kişilik tanınan varlıklar topluma bir değer katmaktadırlar. Yapay zekâ da böyle bir varlık olarak yükümlülüklerle sınırlı bir tüzel kişi biçiminde toplum hayatına katılabilir.

Yapay zekâyâ tüzel kişilik tanınabileceği görüşü, tüzel kişiliğin toplumdaki amaçlarına uygun olarak hukuk düzeni tarafından tanınan kurgusal bir statü olmasından hareket etmektedir. Tüzel kişiliğin bizatihi kendisi bir varsayımdır, toplum için yaratılan yapay bir varlıktır, onun kurumsal hakları insan hakkı değildir ve onu kuranların haklarından bağımsız olarak sadece kuruluş amacıyla belirlenebilir¹⁸. Görüş; bu resimden yararlanılabileceği ve sorumluluk alanında ortaya çıkan boşluğu doldurmak üzere yükümlülükleriyle belirgin bir kişi olarak yapay zekânın hukuk sahnesinde yer alabileceğini ileri sürmektedir¹⁹.

Bu görüşü savunan yazarlardan Raskulla, hibrit bir tüzel kişilik modelinin kurgulanabileceğini ileri sürmektedir²⁰. Yazara göre, gerçek kişi insanların en önemli özelliği, özerk olmalarıdır. Bir kişilik önerisinde bulunmak durumunda kaldığımız yapay zekâ, fiziksel veya dijital olarak çevresiyle iletişime geçen, kendi kendine öğrenen ve öğrendiklerine dayanarak inisiyatif alan, otonom bir sistem olduğuna göre, o halde özerktir. Tüzel kişiler, insan ya da mal topluluklarından oluşur. İnsanın karar ve davranışı olmadan yapay zekâ varlık kazanamayacağına göre üreticisi, programlayıcısı ve kullanıcısının da içinde yer aldığı bir gruptan, bir topluluktan söz edebiliriz. Keza, yapay zekâ, tüzel kişi gibi modern dünyanın gereksinimini karşılayan yapay bir varlıktır²¹. O halde, özerkliği gerçek kişiden, grubun bir parçası olması ve yapay olması tüzel kişiden gelmektedir.

Tüzel kişilik tanınabileceği görüşünden hareket eden yazarlar, tüzel kişiliğin arkasında her daim gerçek kişinin bulunduğu eleştirisine karşı, insan faktörünün hiçbir biçimde yer almadığı tüzel kişilerin bulunduğu savunmasını yapmaktadırlar. Hindistan'da kutsal olarak kabul edilen tapınaklara tüzel kişilik verilmesini, Yeni Zelanda'nın Whanganui Nehri'ne kutsal olduğu için tüzel kişilik tanınmasını ve Ekvator Cumhuriyeti'nin bir anayasa değişikliğiyle Ekvator ekosistemini tüzel kişi olarak kabul etmesini örnek olarak göstermektedirler²².

IV. DOĞA DURUMUNDAN HUKUKÎ DURUMA GEÇİŞİN ZORUNLULUĞU

Yapay zekâ, teknolojik yapısı gereği insanları taklit ederek gelişmektedir. İnsan nöronlarının çalışması taklit edilerek yaratılan ve derin öğrenme tekniğiyle otonom hale getirilen yapay zekâ, açık olarak insandan hareket etmektedir. Fiziksel dünyada bir varlığının olması nedeniyle özellikle robotların insana çok daha yakın olduğu bir gerçektir. Elektronik kişi diyerek ne kadar insandan uzaklaştırmaya çalışsak da örtülü olarak benzettiğimiz varlık insandır. Dolayısıyla yapay zekâyâ kişilik tanımaya çalışırken sadece insandan hareket edebiliriz. Hukuk, bir varlığa kişi diyebilmek için bir taraftan düzenlediği alan olan toplumsal yaşamdan, öte taraftan da bir rasyonaliteden hareket etmelidir. Yapay zekâ otonom robotlara kişilik tanıyabilmek için, bunların hukuk sahnesinde hukuk öznesi olabilecek bir konumda olmaları gerekir. Hukukun ilk saptaması, hakkın öznesini belirlemek olmalıdır. Çünkü, hukukun merkezî temel kavramlarından biri olan hakkın öznesi belirlenmeden haklardan ve yükümlülüklerden söz etmenin bir anlamı yoktur. Hak, objektif hukuk tarafından hukuk süjelerine tanınan çıkarlarının korunmasını isteme yetkisidir. Hak; kişisel bir durumla bağlantılı olup, münferit bireye, devletin ve toplumun gücünden bağımsız, kendisinin sorumlu olduğu bir varlık ve özgürlük alanı bahşeder. Bu anlamda hak kişinin varlığının, özgürlüğünün ve iradesinin korunmasına hizmet eder²³.

Bu bağlamda, yapay zekâ bilişim sistemlerine, özellikle de insansı robotlara, kişilik tanımının koşulu; yapay durumdan hukukî duruma geçişin sağlanmasıdır. Yapay zekâ sistemleri, kaçınılmaz olarak yaratıcılarını taklit etmekte, işlevsel olarak insana benzetilmektedir²⁴. O halde doğa durumundaki insanın neden ve nasıl hukukî duruma geçtiği sorusunun yanıtı, bir hareket noktası olabilir²⁵.

İnsan, varlığını devam ettirebilmek için, doğal olan toplumsal yaşamı kurmuş, doğa durumundan hukukî duruma geçişi gerçekleştirmek suretiyle savaş halini ortadan kaldırmış, barışı sağlayarak toplumsal düzeni kurmuştur²⁶. Nitekim, toplumsal yaşamın sağlıklı bir biçimde yürütülmesi, toplumsal yaşama dair beklentilerin karşılanması, toplumsal yaşamın güvence altına alınması, barış, huzur, güven ortamının kurulabilmesi için insanların davranışlarının tanımlanması, kurala bağlanması gerekir. İnsan, toplumsal yaşamı kurma ve barışı sürdürebilme konusunda kural koyabilme başarısına sahip olan varlıktır ve insanın bu özelliği, onu, hukukun konusu haline getirmektedir²⁷. Doğal yaşamın toplumsal yaşama dönüşümü

görüşü hakkında bkz. Bayamlıoğlu, Emre: "Akıllı Yazılımlar ve Hukuki Statüsü: Yapay Zekâ ve Kişilik Üzerine Bir Deneme", Uğur Alacakaptan'a Armağan, İstanbul 2008, s. 139-140.

¹⁸ Tüzel kişilik hakkında bkz. Chatman, Carliss N.: "The Corporate Personhood Two-Step", Nevada Law Journal, 18(3), 2018, s. 860-861; Bryson/Mihailis/ Grant, s. 277-280.

¹⁹ Chesterman, s. 824-825.

²⁰ Raskulla, s. 8-10 ve s. 14.

²¹ Raskulla, s. 6-7.

²² Görüş için örnek olarak bkz. Chesterman, s. 822.

²³ Rüthers, Bernd/Fischer, Christian/Birk, Axel: Rechtstheorie mit Juristischer Methodenlehre, 8. überarbeitete Auflage, Beck Verlag, München 2015, s. 40.

²⁴ Bryson/Diamantis/Grant, s. 284.

²⁵ Bu fikrin ilham kaynağı için bkz. Joerden, C. Jan: "Der Ebenen des Denkens über Gerechtigkeit: Dargestellt am Beispiel einiger rechtsethischer Regeln und Prinzipien", Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie, 74(3), 1988, s. 307-330.

²⁶ Işıktaç, Yasemin: Hukuk Başlangıcı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2021, s. 34-35.

²⁷ Gürkan, Ülker: "Kişilik Kavramının Evrimi", Prof. Dr. Hamide Topçuoğlu'na Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

açısından normatif bir çerçevenin oluşturulması hayati önemdedir²⁸. *Aristoteles*, doğa durumundan hukukî duruma geçemeyen, sitenin dışında kalan insanı *Homeros*'un “klansız, kanunsuz, vicdansız, kalpsiz” olarak nitelendirdiğini ve doğası gereği toplumsal olmayan birinin de “savaş aşığı” olduğunu belirtmektedir²⁹.

Hobbes'a göre, doğa durumundaki insan, zihinsel ve fiziksel olarak eşittir; çünkü en zayıf insanın dahi en güçlü insanı öldürmeye gücü yeter. İnsan insanın kurdudur (*homo homini lupus est*). Bu eşitlik anlaşmazlık yaratır ve insan rekabet, güvenlik içerisinde olmama ve güçlü namını sürdürme amacıyla sürekli savaşı. Bu ise üretimi, üretilen malların dağılımını, bilgiyi, sanatı, edebiyatı ve toplumun gelişmesini engeller. Çünkü, sürekli şiddet nedeniyle ortada sadece ölüm korkusu ve tehdidi, nefret ve düzensizlik vardır. Dolayısıyla yukarıda da ifade edildiği üzere, doğa durumundan hukukî duruma geçişi gerçekleştirmek suretiyle insan, savaş halini ortadan kaldırmış, barışı sağlamış ve toplumsal düzeni kurmuştur³⁰. İnsanın evrimsel tarihi göz önüne alındığında, insan, varoluşsal sorununu çözmek, düşmanca bulunduğu doğal ortamda hayatta kalmak için yerleşik düzene geçmiştir³¹.

Hobbes, devletin varlığını da doğa durumundan hukukî duruma geçişe dayandırmaktadır. Bireysel güvenliği sağlamak amacıyla erkler toplumsal sözleşme ile tek bir elde toplanacak; bireysel hakların bir bölümünden feragat edilerek bunlar, sözleşme ile yaratılan yapay güç olan Leviathan'a (ejderhaya) devredilecek ve böylece herkesin temel hakları korunma altına alınacaktır. *Hobbes*'a göre, barışı sağlamak üzere yetkilerin devredildiği devlet mutlak bir egemenliğe sahiptir. Egemenlik devletin ruhudur ve kendisini mutlak karar alma gücü ve kanun yapma yetkisi biçiminde gösterir³².

V. DOĞA DURUMUNDAN HUKUKÎ DURUMA GEÇİŞİ SAĞLAYAN AHLAKÎ İLKELER VE YAPAY ZEKÂYA UYARLANABİLİRLİĞİ

Grotius; toplumsal yaşamın doğal hukuk temelinde ve doğal hukuktan gelen ahlakî ilkeler üzerine inşa edildiğini belirtmiştir³³. Doğa durumundan hukukî duruma geçişi sağlayan ahlakî ilkeler; “ahde vefa (*pacta sunt servanda*)”, “kimseye zarar verme (*neminem laedere*)”, “kuvvet kullanarak kendi varlığını koruma (*vim vi repellere licet*)” ve “eşitlik (*aequalitas*)”. Aşağıda ayrıntılı bir şekilde incelenen bu ilkeler gerçekleşmeden hukukî bir düzen tasavvur edilemez³⁴. Bu doğrultuda yapay zekâ bilişim sistemleri, özellikle de insansı robotlar, bu ahlakî ilkeleri gerçekleştirebilecek bir biçimde programlanabilir mi? ³⁵, programlanabilirse dahi otonom hale geldiklerinde bunlara uyabilir mi? sorularının yanıtlanması gerekir.

A. Pacta Sunt Servanda

Doğa durumundan hukukî duruma geçişin gerçekleşmesi için, karşılıklı olarak bazı haklardan vazgeçmeye ilişkin bir uyuşmanın varlığı gerekir. Bu bağlamda ilk hukukileştirilen ahlakî kural, “*pacta sunt servanda* (ahde vefa, sözleşmeye sadakat, söze bağlılık)” ilkesidir.

“*Pacta sunt servanda*”, insanların birbirlerine verdikleri sözleri tutmaları gerektiğini deyimleyen ahlakî ilkenin hukuk alanına yansımalarıdır³⁶. Bu ilke gereğince bir sözleşmenin taraflarının birbirlerine verdikleri sözler, bu iki kişi arasında sanki kanunmuş gibi tarafları bağlar³⁷. Taraflar, ne arzu ettikleri hususunda anlaşmışsa, artık ona bağlı kalmak zorundadırlar. Anlaşmanın içeriğinde zorunlu olarak altın kuralın bulunması gerekir. Pozitif ifadesiyle “karşındakinin sana nasıl davranmasını istiyorsan sen de öyle davranmalısın”dır. Adil davranış için ölçü, anlaşılan taraflardan birinin, kendisine yapılmasını istediği şey

Yayını, Ankara 1995, s. 41.

²⁸ Işıktaç, Hukuk Başlangıcı, s. 20.

²⁹ Aristoteles, Politika, I.1253a. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0058%3Abook%3D1%3Asection%3D1253a> [E.T. 04.03.2025].

³⁰ Hobbes, Thomas (Çeviren Semih Lim): Leviathan, 19. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019, s. 92-94, s. 100-103.

³¹ Schwintowski, Hans-Peter: “Wird Recht durch Robotik und künstliche Intelligenz überflüssig?”, Neue Juristische Online-Zeitschrift, 2018, s. 1606.

³² Voigt, Rüdiger: “Zwischen Leviathan und Res Publica Der Staat des 21. Jahrhunderts”, Zeitschrift für Politik, 54(3), 2007, s. 264-265.

³³ Öztekin, Alp: “Locke'un Toplum Sözleşmesi Hipotezi, Hipotezin Felsefi-Tarihi Açından Eleştirisi ve Günümüz Koşullarında Değerlendirilmesi”, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2(2), 2020, s. 349-350.

³⁴ Joerden, s. 316.

³⁵ Sözleşme akdeden akıllı yazılımların hemen hemen kişi benzeri (*quasi person*) statüsüne ulaştığını; çocukları ve zihinsel engellileri cezai sorumluluktan muaf tutan hukuk düzeninin, yapay zekalı robotlara cezai sorumluluk atfetmeyip kişi benzeri bir statü tanıyarak onları temsilci olarak nitelendirebileceğini savunan Asaro, robotik mühendisliğinin ahlakî sorumluluğu olan robotlar yapmak ve robotları etik bir şekilde inşa etmeye zorlayan yasal bir çerçeve oluşturmak suretiyle bunun mümkün olabileceğini belirtmektedir. Bkz. Asaro, Peter: “Robots and Responsibility from a Legal Perspective”, Proceedings of the IEEE, 4(14), 2007, s. 20-22. <http://www roboethics.org/icra2007/contributions/ASARO%20Legal%20Perspective.pdf> [E.T. 18.02.2025].

Pana, insan ahlakının ve insan etiğinin, makine etiğine model oluşturamayacağı, doğal olanla yapay olanın ortasında buluşabilen insanlar ve makineler tarafından uygulanabilecek, ortak ve daha iyi bir etik şeklinde bir yapay bir etik tasarlanabileceği görüşünü ileri sürmektedir [Pana, Laura (Çeviren Esra Çizmeci Ümit): “Yapay Zekâ ve Ahlakî Zekâ”, Ahlak Çalışmaları ve Ahlak Felsefesi Dergisi, 2(1), 2022, s. 101, 103]. Pana'ya göre makine etiği; a) doğrudan bir ahlakî kuramdan çıkarılabilir, b) entelektüel tekniklerle desteklenebilir, c) gerekliliklerle ilgili olasılıkların nesnel değerlendirmesine dayalı olabilir, d) kesinlik, şeffaflık ve verimliliği garanti eden teknik araçlarla uygulanabilir, e) bilgiye dayalı teknolojiler ve bilişsel robotik ile elde edilebilir [Pana (Çeviren Esra Çizmeci Ümit), s. 113'ten naklen].

Leenes/Lucivero, insanlarla robotların bir arada yaşamaya başlamasıyla birlikte, onların da belirli yasal ve toplumsal normlara uygun davranması gerektiğini ve sınırlı öğrenme kapasitesine sahip olan günümüz robotlarına bu normların aktarılmasının olanağı olabileceğini; bunun da robot tasarımının kanunla düzenlenmesi, robotun tasarımı yoluyla kullanıcı davranışının düzenlenmesi, robot davranışının etkilerinin kanun yoluyla düzenlenmesi ve robot davranışının program aracılığıyla düzenlenmesi durumunda mümkün olacağını belirtmektedirler (Leenes, Ronald/Lucivero, Federica: “Laws on Robots, Laws by Robots, Laws in Robots: Regulating Robot Behaviour by Design”, Law, Innovation and Technology 6(2), 2014, s. s. 195 ve 198-213).

³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Işıktaç, Yasemin: Hukukun Kaynağı Olarak Sözleşme, Filiz Kitabevi, İstanbul 2007, s. 220-237.

³⁷ Işıktaç, Sözleşme, s. 205.

konusunda diğeriyle hemfikir olmasıdır. Altın kuralın negatif ifadesi, “sana yapılmasını istemediğini başkasına yapma (*quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*)” emridir³⁸.

Pacta sunt servanda, sözleşmeyi tarafların özgür iradeleriyle kararlaştırdıkları, irade uyuşmasıyla kurdukları temeline dayandırılır. Eğer insan, iradesiyle belirli bir davranışı yerine getirmeyi istemişse onun sonuçlarına da katlanmak zorundadır³⁹. Ki bu hem haksız fiil hukukunda hem de ceza hukukunda geçerli olan genel ilkedir. *Hobbes*’a göre insan, sözlerinin ve eylemlerinin sahibidir ve bu sahiplik, ona başkalarıyla sözleşme yapma yetkisini tanıır⁴⁰. Yapay zekâ alanına bu ifadeyi taşıyacak olursak, doğal dil işleme teknolojisi ile programı dahilinde söz söyleyen yapay zekâ, gerçekte sözün sahibi olmadığı gibi, sözün tutanı da olmayacaktır.

İrade muhtariyeti insana davranışından sorumlu olma yükümlülüğünü de yüklemektedir. İnsan için özerklik; ahlakî emirlerin ışığı altında, sorumluluğunu kendisinin taşıdığı fiilleriyle daha iyi bir yaşama ulaşma doğrultusunda bağımsız hareket edebilme yeteneğidir⁴¹. İnsan; kendini yönetebilen, kaderini, geleceğini bizzat belirleyebilen, geçmiş hakkında bilgi sahibi olan ve bir gelecek tasavvuru olan varlıktır⁴². İnsan özgürdür; çeşitli alternatifler arasında seçim yapmaya ve bunlardan birini tercih etmeye muktedirdir. Kişiliğin unsurlarından biri de haklar konusunda tercihte bulunabilecek özgür bir iradedir. Öz varlığının farkında olma, özgür iradeyi gerektirir ve felsefî bir sorundur. Otonom yapay zekâ robotun temel karar verme gücü insan programlamasına dayanmaktadır. Dolayısıyla özgür iradesinden değil, kararlılığından söz edilebilir⁴³. Kendi kendine öğrenme de makinenin ya da bilişsel sistemin teknolojisiyle ilgilidir⁴⁴.

Özerklik, sonucun öngörülemezliği değildir. Özerk bir davranış tamamen öngörülebilir olabilir. Bu bağlamda, akıl yürütme ve karar verme becerisi olarak tanımlayabileceğimiz özerklik, sadece insana özgüdür ve robotlar bu özelliğe sahip değildirler. Robotlar, bir görevi yerine getirmek üzere programlanmış ve ona ulaşmak üzere tasarlanmış oldukları için, yüksek derecede kararlı ve nedenseldirler⁴⁵. Kendi hedeflerini belirleyen ve bilinçli bir iradeyle bu hedeflere ulaşmak üzere davranışta bulunan ve davranışlarına akılcı açıklamalar getiren bir robottan henüz söz edemiyoruz⁴⁶. Yapay zekânın özgür iradesinden ve bilincinden söz edilemeyeceği için, ahlakî değerlere sahip olmayan bir varlığa, temelini ahlaktan alan haklar tanınmaz ve yükümlülükler yüklenemez.

Keza, tüzel kişiler irade sahibi varlıklar olmadıkları için hukukî davranış normlarını anlama yeteneğini haiz değildir ve insanlar olmadan hiçbir şey yapamaz, hukuk dünyasında bir etki yaratamazlar⁴⁷. Tüzel kişilerin genel yapısına bakıldığında, bunların insanlardan oluştuğu ve arka planında insan faktörünün yer aldığının unutulmaması gerekir.

B. Neminem Laedere

Hukukî duruma geçişi sağlayan diğer bir hukukî ahlak kuralı, başkasına zarar vermemektir (*neminem laedere*). “Kimseye zarar verme” emri toplumsal yaşama ilişkin olup, sosyal barışı sağlamaya hizmet etmektedir. Bu ilke aynı zamanda anlaşmanın sürekliliğinin de garantisidir⁴⁸.

Karşılıklı haklar ve görevler zorunlu olarak iki insan arasında hukukî ilişki kurar ve böyle bir ilişki insan ile hayvan ya da insan ile eşya arasında kurulamaz. İnsan, hukukun sınırları içinde kalarak, diğer insanlarla hukuksal ilişkiler kurma, sürdürme ve gerçekleştirme kapasitesine sahip olan varlıktır⁴⁹.

Hukuk normu, davranış kuralı koyar ve insana belli bir biçimde davranma veya belli biçimde davranmaktan kaçınma yükümlülüğü getirir. İşlevi; belirli bir muhatap çevresinin normatif yapıya riayet etmesini ve onun gereklerini yerine getirmesini sağlamaktır. Hukuk normlarındaki davranış modellemesinin anlamı, belirli bir davranışın yapılmasına yöneltmesidir. Hukuk, cazibeler yaratarak ya da yaptırımlarla korkutarak yaptırır. Geçerli bir hukuk kuralından söz edebilmek için bu kurala aykırı davranış olanağının olması gerekir. Çünkü, normun bildirdiği olması gerekeni yerine getirecek olan insan, iradesini bu yönde kullanacağı gibi aksi yönde de kullanabilir⁵⁰. Bu bağlamda insan, hukuk kuralına uymama gibi aksi yönde bir irade kullandığında bir yaptırımla karşılaşacağının bilincinde olan varlıktır.

Toplumsal yaşamda, insanların geneline baktığımızda hukuk kurallarına uyma eğiliminde olduklarını rahatlıkla söyleyebiliriz⁵¹. Hukukun kaynağı insandır ve toplumun bireyleri düzen içinde, kaostan uzak yaşama isteği içerisindeyler. Bir toplumsal düzen kurma iddiasında olan hukuk, aynı zamanda adil bir düzen kurma idesine de yöneliktir. Bu da insanların neden hukuka uymakta gönüllü oldukları hususunda bir bakış açısı oluşturur⁵². Genel olarak bireyler, uymadıklarında devletin tepkisine maruz kalacakları korkusuyla değil; hak ve adalet duygusuyla, başkasına zarar vermeme, kişilik değerlerine saygı gösterme,

³⁸ Joerden, s. 322-324; ayrıca bkz. Möllers, M. J. Thomas: Juristische Methodenlehre, Beck Verlag, München 2017, s. 39 ve dn. 29.

³⁹ Işıktaç, Sözleşme, s. 206-207, s. 231-241.

⁴⁰ Gaakeer, Jeanne: “«Sua cuique persona?» A Note on the Fiction of Legal Personhood and a Reflection on Interdisciplinary Consequences”, Law & Literature, 28(3), 2017, s. 293.

⁴¹ Wagner, *VersR* 2020, s. 720; Forster/Rieder, s. 35.

⁴² Erhardt/Mona, s. 77.

⁴³ Forster/Rieder, s. 38.

⁴⁴ Bertolini, s. 235.

⁴⁵ Erhardt/Mona, s. 72.

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bertolini, s. 221-226.

⁴⁷ Solaiman, s. 166.

⁴⁸ Joerden, s. 311-312; Işıktaç, Sözleşme, s. 230.

⁴⁹ Solaiman, s. 158-159.

⁵⁰ Benzer yönde açıklamalar için bkz. Solaiman, s. 159-161.

⁵¹ Leenes/ Lucivero, s. 195.

⁵² Işıktaç, Sözleşme, s. 218-219.

başkalarının haklarına riayet etme gibi düşüncelerle ve kaotik olmayan bir ortamda yaşamak için hukuk kurallarına uyarlar. Bununla birlikte, kendiliğinden uyma, hukuk düzeni için hiçbir zaman yeterli güvence oluşturmaz. Hukuk, yaptırımlar aracılığıyla koyduğu kurallara uyulmasını garanti etmek zorundadır.⁵³ Çünkü, hukuk normuna karşı toplumsal itaatsizliğin olduğu yerde sürekli yaptırımdan yoksunluk, hukuk normunun bireyler tarafından bağlayıcı olarak telâkki edilmemesi gibi bir sonuç ortaya çıkaracağı gibi, bu durum hukuk bilincinin oluşmasına da engel olur.⁵⁴

Savaş hukuku kurallarına uyması gereken insandır. Askerî hedefler için silah kullanan insan, bu hedefin olmadığı yerde onu kullanmaktan da imtina etmek zorundadır.⁵⁵ Savaş hukukunda elinde silahı olmayan yaşlı, çocuk ve kadınların öldürülmelerinin yasak olmasına yönelik ilke ve düzenlemelerin temeli ahlâktır. İsrail Gazze'deki saldırıların ilk aylarında *Lavender* isimli yazılımı yoğun bir şekilde kullanmıştır. Düşük rütbeli Hamas ve İslami Cihad militanlarını ortadan kaldırmak için bu kişilerin evlerinde olduğu zamanlar tercih edilmekte ve militanlara yönelik hava saldırılarında *Lavender*'in programı 10-15 sivilin ölümüne müsamaha etmektedir.⁵⁶ *Lavender*'in programının “kimseye zarar verme” emrine itaat etmediği ortadadır.⁵⁷

Hukuk kuralları ilgilileri tarafından bağlayıcı olarak telâkki edilmek zorundadırlar. Bunun için de hukuk kuralının fiilen zorla uygulanmasını sağlayan yaptırımlara gereksinim vardır. Yaptırım, hukuk kuralına aykırı davranışlardan alıkoyan manevî bir baskı aracıdır. Çünkü, yaptırım, hukuk kuralına aykırı davranışın olumsuz sonucundan çekinme duygusu yaratmak suretiyle bir caydırma, bir tehdit olarak da işlev görür. Yaptırım, aynı zamanda hukuka aykırı davranışta bulunana bu davranışının ceremesini çekirtme aracıdır. Bu bağlamda yaptırımın amacı, bir taraftan bireyin hukuka uygun davranmasını sağlamak, diğer taraftan ise hukuka aykırı davranışın sonuçlarını düzeltmek, telafi etmektir. Konumuza dönecek olursak, sivillere ateş edilmemesi emrine itaat etmediğinde *Lavender*'e uygulanacak bir yaptırım olmadığı gibi, olsa da *Lavender*'de hiçbir karşılığı yoktur.

Doğa durumundan hukukî duruma geçiş, haksızlık yapmayacağına ilişkin bir irade uyuşmasının varlığını da içerir. Kendilerine kişilik tanınan robotlar kaçınılmaz olarak insanlarla hukukî işlem ve eylemlere girişecekler ve kendilerinden insanların ve diğer tüzel kişilerin haklarına saygı duymaları beklenecektir. Otonom robotlarda haklara saygı gösterme yükümlülüğünü beklemek olanaklı değilse onlara kişilik tanınmanın da bir anlamı olmayacaktır.⁵⁸

C. Vim Vi Repellere Licet

Kuvvet kullanarak kendi varlığını korumak (*vim vi repellere licet*) olan üçüncü ilkenin amacı, hukuka aykırı müdahalelere karşı koymaktır. İlke, hukuka aykırı saldırılara karşı, hukukun çizdiği sınırlar içerisinde hem münferit bireye hem de üçüncü kişiye kuvvet kullanma yetkisini bahşetmektedir. Meşru müdafaa (haklı savunma), her hukuk düzeninin kabul etmesi gereken, yazılı olmayı gerektirmeyen bir insan hakkıdır.⁵⁹ Çünkü insan varlığının mümkün olduğunca korunması gereği hem münferit bireyin hem toplumun hem devletin hem de hukukun ödeviyken insanın bizzat kendisini koruması evleviyetle bireyin hakkı ve ödevidir.⁶⁰ *Cicero*'ya göre: “*Meşru müdafaa, yazılı değil, doğuştan beri var olan bir kanundur; gelenekle öğrenmeyiz, okumayız, ancak doğamız gereği içimize yerleşmiştir; onu tabiattan doğrudan alırız. Silahlar arasında kanunlar susar (silent leges inter arma); saldırana karşı savunma fiilini gerçekleştirmeyen kimse, saldırının hak ettiği cezayı almasından önce kendisi hak etmediği bir cezayı çekmek zorunda kalır.*”⁶¹

Güce karşı güç kullanmanın koşulu, saldırı ve savunmada kullanılan araçların denkliliğidir. Savunmada kullanılan araç ya da güç saldırganınkiyle orantılı/ölçülü olmalıdır (*modus*). Bu kuralın yapay zekâ özelinde uygulanması, kendisinden fiziksel olarak çok daha güçlü metal bir varlık olan yapay zekâ robot tarafından insanın ölümcül darbelere maruz bırakılmasının kabulü anlamına gelecektir. Örneğin Frankfurt'taki bir otomobil fabrikasında kullanılan yapay zekâlı robot, 22 yaşındaki bir işçiye metal plakaya çarparak öldürmüştür.⁶²

Keza ahde vefa ilkesi gereğince anlaşmaya katılan iki insan karşılıklı haklar ve yükümlülükler üstlenmiştir. Hak, zorunlu olarak hakkın taşıyıcısı ve yükümlüsü olmak üzere iki hukuk öznesinin varlığını gerektirir.⁶³ Hukukî ödev; belirli bir şekilde davranmak veya belirli bir şekilde davranmaktan kaçınmak yükümlülüğünü ifade eder. İlke olarak hakkın karşılığı olan hukukî ödevin varlığından söz edilebilir. Yapay zekâ, insan iradesi gibi ahlâkî emirler oluşturma ve bunlara uyma özgürlüğüne sahip olmadığı için, ona kişilik tanınmanın bir anlamı olmayacaktır.⁶⁴

⁵³ Işıktaç, Sözleşme, s. 218.

⁵⁴ Möllers, s. 38.

⁵⁵ Bryson/Diamantis/Grant, s. 285.

⁵⁶ <https://t24.com.tr/haber/israil-in-gazze-deki-olum-makinesi-yapay-zeka-lavender,1159290> [E.T. 09.01.2025].

⁵⁷ Asaro, robotik mühendisliğinin savaş hukuku, uluslararası hukuk ve insancıl hukuka egemen olan ilkelerle bezeli bir askerî robot tasarlayabileceklerini belirtmektedir (s. 24).

⁵⁸ Bryson/Diamantis/Grant, s. 285.

⁵⁹ Kaser, Max/Knütel, Rolf/Lohse, Sebastian: Römische Privatrecht, 21. Auflage, Beck Verlag, München 2017, s. 221-222.

⁶⁰ Wacke, Andreas: “Notwehr und Notstand bei der aquilischen Haftung”, Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, romanistische Abteilung, 106, 1989, s. 469-501.

⁶¹ *Cicero, pro milone* 10-11. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0020%3Atext%3DMil.%3Asection%3D10> [E.T. 03.03.2025].

⁶² Güner, Cemil: “Yapay Zekânın Verdiği Zarardan Doğan Sözleşme Dışı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuk”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, (15), 2020, s. 233.

⁶³ Rüthers/Fischer/Birk, s. 40.

⁶⁴ Zimmerman, Evan J.: “Machine Minds: Frontiers in Legal Personhood.” SSRN Electronic Journal, 2017, s. 28.

D. Eşitlik İlkesi

Hukukî ahlakî bir ilke olarak insanların eşitliği, dördüncü kural olarak karşımıza çıkmaktadır. Hukukî düzenin kurulması için, anlaşmaya katılanların eşit olduğunun kabulü gerekir. Anlaşma, zorunlu olarak, ötekinin, özne olmak bakımından kendisiyle eşit olduğu varsayımına dayanır. Çünkü, kişi, diğer bir kişi için hukuken belli bir biçimde davranmaktan kaçınmaktadır.

Doğa durumundan hukukî duruma geçiş, *Robinson Crusoe* ve *Cuma* örneği üzerinden betimlenir⁶⁵. Köpeği ile adada yalnız yaşayan *Crusoe*'nun var olan kıt kaynakları paylaşabileceği bir insan henüz yoktur. Çünkü köpeği, onunla bir anlaşma yapabilecek bir hukuk öznesi değildir. Dolayısıyla doğa durumundan hukukî duruma geçmeye de gerek yoktur. *Cuma*'nın adaya gelişle ortaya çıkan çıkar çatışmasını gidermek için, *Crusoe*'nun uzlaşabileceği, varlığını kabul etmek durumunda kalacağı bir hukuk öznesi belirir. Doğa durumunda güçlünün hakkı geçerlidir ve bugünün güçlüsü, yarının güçsüzüdür. Bugünün güçsüzü, sadece uygun zamanın gelmesini beklemektedir. Çatışma durumundan çıkmak için başka bir yol bulunması, karşılıklı olarak bazı haklardan vazgeçmeyi zorunlu kılan bir anlaşma yapılması gerekir. Anlaşma, bundan sonra ortaya çıkabilecek bütün ihtilaflarda da uygulanacak genel bir niteliğe sahiptir⁶⁶. Anlaşmanın yapılabilmesi için *Crusoe*'nun *Cuma*'nın varlığını ve kendisiyle eşit olduğunu kabul etmesi gerekir. Anlaşmaya katılanların her biri, bir diğerinin farklılıklarını kabul etme hususunda da uzlaşmaktadır. Yapay zekânın özellikleri -yıkıcı potansiyeli yanında-; karmaşıklık, artan özerklik, opaklık, açıklık ve kırılganlık olarak belirlenmektedir⁶⁷. Kendi kendine öğrenen, insanın bilişsel yeteneklerini aşan, öngörülemeyen, bağımsız karar alan ve insanın kontrolünden tamamen çıkacak otonom yapay zekâ robotun insanla eşit olduğu kabul edilemez.

Diğeriyle hukukî durum içerisinde bulunan insan, *pacta sunt servanda* gereğince sadece bugün değil, yarın da verdiği sözün aksine bir irade sergilemeyeceğini garanti etmektedir. Verilen sözlere bağlı kalınacağına ilişkin anlaşma hem bugüne hem de yarına ilişkin olduğu için, *pacta sunt servanda*, aynı zamanda anlaşmaya katılanların kimliğini belirleyen bir ilkedir ve anlaşmaya katılanların varlığının sürekliliği anlamına gelir⁶⁸. Hâlbuki biz, otonom yapay zekâ robotun yarın ne yapacağını bilemediğimiz için ona kişi demeye çalışıyoruz.

VI. YAPAY ZEKÂNIN SOSYAL BİR GERÇEKLİK HALİNİ ALMASI SORUNU

Yapay zekâ otonom robotlar özelinde insan gibi yapay durumdan hukukî duruma geçmesinin mümkün olmadığı yukarıda belirlendiğine göre, bu durumda tüzel kişiler gibi toplumsal bir gerçeklik halini alıp alamayacaklarının tartışılması gerekir⁶⁹.

Hukukun toplumsal yaşamı düzenleme işlevini hatırlayacak olursak, kişilik tanınan varlığın topluma ait olması, toplumsal bir bağının olması, toplumsal yaşamda bir yerinin olması ve sosyal olarak kontrol edilebilir olması gerekir⁷⁰.

İnsanlardan oluşan tüzel kişilikleri dikkate aldığımızda onlarca, yüzlerce ya da yüz binlerce insan, ortak bir amaç doğrultusunda belirli bir şekilde hareket etmek üzere bedenlerini bir araya getirirler. Hukuk kurguladığı için değil, şeylerin doğası kendilerini oluşturan bedenlerden ayrı bir vücut oluştururlar. Bu da bize bu kişiliğin içinde ya da arkasında bir toplumsal gerçekliğin var olduğunu göstermektedir⁷¹. Dolayısıyla tüzel kişiliğin bir varsayım olarak nitelendirilmesi, onun toplum üzerindeki etkilerinin gerçek olmadığı gibi bir sonuca götürmez. Tüzel kişilere hakların tanınması, toplum üzerinde belli etkileri olan bir aktör olarak belirmesinden kaynaklanmaktadır⁷².

Baron Thurlow, “lanetlenecek bir ruha ve tekmelenecek bir bedene sahip olmayan varlıktan hukuk düzeni hukuksal kişiliği esirgememiştir,” ifadesini kullanmıştır⁷³. Ancak, tüzel kişilerin arka planında insan faktörü yer almakta, fiil ehliyetleri insanlardan oluşan organları aracılığıyla kullanılmakta ve bağımsız bir kişi olarak varlık kazansalar da her daim insan iradesine ihtiyaç duymaktadırlar⁷⁴. Tüzel kişiliğin kötüye kullanılması durumunda da “tüzel kişilik perdesinin aralanması” gibi bir hukukî çareye başvurulmaktadır. Otonom yapay zekâ robotlara tüzel kişilik verilmesi durumunda, arkasında böyle bir gerçek kişi çoğu zaman bulunamayacaktır⁷⁵.

⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Joerden, s. 314-315.

⁶⁶ Joerden, s. 308-310.

⁶⁷ Yapay zekâ sistemlerinin bu teknolojik özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Koch, Bernhard A.: “III. Liability for Artificial Intelligence”, içinde European Commission's Public Consultation on Civil Liability Adapting Liability Rules to the Digital Age and Artificial Intelligence, Viyana 2022, s. 24-25.

⁶⁸ Joerden, s. 311-312.

⁶⁹ Lamola, İnsan benzeri robotların ve sosyal olarak insanlarla etkileşime geçen akıllı yazılımların fiziksel dünyada gün geçtikçe görünür hale geldiğinden hareket etmekte ve robosfer olarak adlandırdığı, insanların robotlarla sosyalleştiği, anlam dünyalarının birleştiği bir alanın ortaya çıktığını belirtmektedir. Sosyal robotların insanlarla etkileşimleri yoluyla bir sosyal varlık statüsü kazandığını, insan algısı ve iradesinin de bu sürecin şekillendiricisi olduğunu ifade etmektedir. Yazar, bu algının insanlarla robotlar arasında “birlikte-varoluş” ortamı yarattığı görüşünü ileri sürmekte, robotların sosyal bir ağda nasıl bir varlık kazandığını açıklamak ve görüşünü desteklemek için de Hegel'in fenomenoloji ve özbilinç kavramlarını kullanmaktadır (ayrıntılı bilgi için bkz. Lamola, Malesela John: “On the Robosphere: A Philosophical Explication of the Socio-technical Status of Social Robots”, International Journal of Social Robotics 14, 2022, s. 1199-1209).

⁷⁰ Palm, Ulrich: “Die Person als ethische Grundlage der Verfassungsordnung”, Der Staat, 47(1), 2008, s. 55; Dewey, John: “The Historic Background of Corporate Legal Personality”, The Yale Law Journal, 35(6), 1926, s. 661.

⁷¹ Dewey, s. 673.

⁷² Bryson/Diamantis/Grant, s. 278.

⁷³ İfadenin yer aldığı kaynak için bkz. Chesterman, s. 830.

⁷⁴ Zech, s. 203.

⁷⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bryson/Diamantis/Grant, s. 285-288.

Tüzel kişilik; toplumsal ve ekonomik yararları gerçekleştirebilmek için, toplumsal yarardan hareketle inşa edilmiştir. Yapay zekânın kullanımı salt toplumsal değil, bireysel yarar da sağlamaktadır. Evdeki robot süpürgenin ya da yardımcı olarak çalışan yapay zekâ robotun sadece sahibine yararı vardır. Bugün bir şirket gibi topluluk halinde çalışan yapay zekâ robotlar çok olası gözükmemektedir⁷⁶.

VII. DEĞERLENDİRME

1. Antik Çağ ve Orta Çağ'da her insanın kişi olduğu olgusuna ulaşamamış olmakla birlikte, bu çağlarda kişi olarak belirlenen varlığın ilk olarak insan olduğu gerçeğini göz ardı etmemek gerekir. İnsanın doğuştan kendisinde var olan doğal bir kişiliğin sahibi olduğu düşüncesi ise Aydınlanma Çağı'ndaki doğal hukuka dayanmaktadır. Bu hukuk anlayışına göre, her insan doğuştan özgürdür ve eşit haklara sahiptir. Bunlar; insanın doğuştan beraberinde getirdiği, yasada bulunması gerekmeyen, yasa üstü, doğal ve değişmez haklardır. İnsan; ontolojisi, kendine özgü değeri, bireyselliği ve bunu geliştirme olanağıyla bir bütünden oluşan hukukî bir varlıktır⁷⁷. O halde hukuk öznesidir.

2. Günümüz hukukunda insan, sadece insan olmak hasebiyle kişidir, hakkın öznesidir⁷⁸. Her insan; biricik, tek, kendine has, diğer insanların yaratamayacağı bir varlıktır⁷⁹. İnsan; tüm haklarıyla birlikte doğan, yaşamı boyunca kişi olarak kabul edilen, doğum ile ölüm arasındaki zaman parçasında kişi vasfını kaybetmeyen, iradesiyle var oluşunu anlamlandırma yetisinin sahibi olan varlıktır. Bu anlayışla hazırlanan kodifikasyonlar; aynı onura sahip, özgür, eşit, kendi kaderini tayin etmeye muktedir ve fiillerinin sonuçlarından sorumlu gerçek kişi insan modeli üzerine temellenmiştir⁸⁰. İnsanı diğer canlı türlerinden ayıran, kişiliğin en önemli parçasını oluşturan "benlik"e sahip olmasıdır. İnsan, doğadaki diğer varlıklarla aynılıklarının ve farklılıklarının bilincine sahiptir. Kant'a göre benlik, insanı kendisi yapmakta, onu diğer insanlardan, hayvanlardan ve nesnelerden ayırmaktadır⁸¹.

3. Antik Çağ'dan Modern Çağ'a gelinceye değin, belirli amaçları gerçekleştirmek üzere birlik oluşturulabileceği ve münferit bireyi korumak için topluluğun gücünün sınırlandırılması gerektiği düşüncesi hep var olmuştur⁸². İnsan, devlet, vakıf, dernek, ticaret şirketleri birer kişidir. İnsan; kendine, diğer insanlara, devlete ve diğer gruplara karşı koruma altındadır. Bu, hukukun önceliğinin insan olduğunu, başka bir açıdan göstermektedir.

4. Orta Çağ ve *Pandekt* hukukçularının *Digesta* üzerindeki çalışmaları, modern hukukun tüzel kişi kavramının başlangıç noktasını oluşturmaktadır⁸³. *Papirius fronto*; köleye veya aile evladına verilen *peculium*'u, doğan, büyüyen, azalan ve ölen bir insanla karşılaştırmakta ve *peculium*'un hukuk sahnesinde oynadığı rolü, bir insanın yani gerçek kişinin rolüne benzetmektedir⁸⁴. *Marcianus* bu benzetmeyi övgüye değer bularak *eleganter* olarak nitelendirmiştir. 12. yy.'ın sonları ve 13. yy.'ın başlarında *Glossator Accursius*, "aynı mantıkla, o, aynı zamanda bir eşeğe benzetilebilir, sadece bir insan *peculium* sahibi olabilir, eşek olamaz" demek suretiyle bu metni alaycı bir ifadeyle eleştirmiştir⁸⁵. 14.yy.'da ise *Postglossator*'lar bu metinden hareketle, belirli bir amaç için bir araya gelen birden fazla insana veya devamlı bir amaca özgülünen belirli bir mal topluluğuna kişilik tanınabileceğini kabul etmiş; bunun teorisi ise 19.yy.'da *Pandekt* hukukçuları tarafından geliştirilmiştir⁸⁶.

5. *Marcianus*'un metni ve *Glossator Accursius*'un eleştirisi, yapay zekâyı kişilik tanınabileceği görüşünü savunan yazarlar için sevindiricidir. Toplum ve teknolojik gelişmelerin, yeni bir kişilik yaratmaya hukuku zorlama gücünü göstermesi açısından önemlidir⁸⁷. Tüzel kişilik; hukuk sisteminin tutarlılığı ve istikrarı gibi bir yasama politikasına katkıda bulunmak, toplumsal bazı amaçları gerçekleştirmek ve girişimciliği desteklemek üzere oluşturulmuştur⁸⁸. Toplum geliştikçe yeni aktörler ortaya çıkmakta, bu aktörlerin toplumsal bir rol üstlenmesiyle de onlara kişilik tanınması zorunluluğu hasıl olmaktadır.

Ancak bu metne farklı bir okuma da getirilebilir. Hukuk, arkasında insanın bulunduğu mal topluluğuna toplumsal gelişmeler sonucunda kişi diyebilmiş olmakla birlikte hayvana kişi diyememiştir. Antik Çağ'dan⁸⁹ Modern Çağ'a değin hayvanın statüsü değişmemiş, haklardan yararlanma ve

⁷⁶ Zech, s. 203.

⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gürkan, s. 50-52.

⁷⁸ Palm, s. 49 ve 54.

⁷⁹ Siebert, W. (Çeviren Bilge Öztan): "Şahsiyet Hakları İle İlgili Meseleler", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 26(1-2), 1969, s. 224-225.

⁸⁰ Rüthers/Fischer/Birk, s. 390-391.

⁸¹ Gürkan, s. 43-44; Forster/Rieder, s. 38.

⁸² Dewey, s. 668.

⁸³ Jörs, Paul/Kunkel, Wolfgang/Wenger, Leopold (neu bearbeitet von Honsell, Heinrich/Mayer-Maly, Theo/Selb, Walter): *Römisches Recht*, 4. Auflage, Springer-Verlag, Berlin-Heidelberg-New York 1987, s. 76.

⁸⁴ *Digesta* 15.1.40.pr. (*Marcianus*).

⁸⁵ Bkz. Stein, Peter: "Elegance in Law", *Law Quarterly Review*, 77, 1961, s. 249; Wieling, H.: "Eleganz und Sachzwang im Römisches Statusrecht", *Fundamina* (editio specialis Ex iusta causa traditum Essays in Honour of Eric HPool), 11, 2005, s. 416, dn. 5, <https://www.semanticscholar.org/paper/Eleganz-und-Sachzwang-im-r%C3%B6mischen-Statusrecht-Wieling/5dc591bcbf2cf0f6ad059428a667958c383bfeb3> [E. T. 07.07.2019].

⁸⁶ Ankum, Hans (Çeviren Kudret Ayiter): "Elegantia Iuris", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 28(1), 1971, s. 347-348.

⁸⁷ Sosyal, teknolojik ve ekonomik gelişmelerin yeni bir kişi yaratmaya hukuku zorlaması bağlamında bkz. Teubner, Günther: "Rights of Non-Humans? Electronic Agents and Animals as New Actors in Politics and Law", *Journal of Law and Society*, 33(4), 2006, tüm makale.

⁸⁸ Chesterman, s. 823.

⁸⁹ *Aristoteles*, deneyimlerden öğrenebilen ve duruma uygun şekilde davranabilen bir zihin gücüne sahip hayvan resminden hareket etmiştir. Dolayısıyla Antik Yunan'da, hayvanların öğrenme yeteneğine sahip olduğu ve davranışlarını buna göre uyarladığı kabul edilmiştir. Bu bağlamda, yapay zekânın özerkliği tanımına uygundur. Zarar veren hayvanlar, içlerine iblis girdiği gerekçesiyle tanrılara kurban edilmek suretiyle cezalandırılarak fiillerinden sorumlu tutulmuşlardır. Hayvanları ele geçiren iblis düşüncenin

yükümlülükleri üstlenme yeteneği olmadığı⁹⁰ ve hukukî fiiller gerçekleştirme yeteneğini haiz olmadığı⁹¹ için, hayvanın doğa durumdan hukukî duruma geçişi sağlanamamıştır. Hayvanın kişiliğini savunan görüşler de hayvanların barışçıl ve insancıl bir muameleyi hak etmeleri gerektiği düşüncesinden öteye gidememiştir.

6. Burada bir parantez açıp Veliht Prens Muhammed bin Salman Sophia'ya vatandaşlık bahşedebilmiş midir? sorusunu sormak gerekir. 2016'da Riyad'da gerçekleşen iş zirvesinde Hong Kong merkezli Hanson Robotics şirketinin Sophia isimli robotu vatandaş olarak tanıtılmıştır. Konuşmasında Sophia dünyada vatandaş olarak tanınan ilk robot olmanın tarihi nitelikte olduğunu belirterek Suudi Arabistan'a teşekkür etmiştir⁹².

Prens Sophia'ya vatandaşlık bahşetmesi, İngiliz Parlamentosunun her alanda otorite olduğunu göstermek için İsviçreli yazar *De Lolme* tarafından dile getirilen sözleri akla getiriyor: «*Parlâmentonun, kadını erkek, erkeği kadın yapmak müstesna her şeyi yapabileceği, İngiliz hukukçularının temel prensibidir.*» Bu vatandaşlık tanıma iradesi, İmparator *Caligula*'nın atı *Incitatus*'u *consul* olarak atamasını çağırıştırıyor⁹³. *Suetonius*'un “On İki Caesar'ın Yaşamı” adlı eserinde *Caligula*'nın atı *Incitatus*'a mermerden ahır, fildişi yemlik, erguvan renkli battaniye, değerli taşlardan yapılmış gerdanlık ve kölelerle birlikte dayalı döşeli bir ev verdiği ve *consul* olarak atamış olduğu yazmaktadır. *Suetonius*, “*atının adına davet edilenlerin evde rahatça ağırlanmasını amaçlıyordu*” ifadesiyle durumu betimlemektedir⁹⁴. *Caligula* atına kişilik tanıyamadığı gibi, Veliht Prens Muhammed bin Salman da günümüzün Sophia'sına vatandaşlık bahşedememiştir. Sophia, o dönemde ayakları henüz üretilmediği için, geldiği gibi yani kargoyla uçağın bagajında mülkiyetinde olduğu Hanson Robotics firmasının malı olarak geri dönmüştür⁹⁵.

VIII. SONUÇ

Kişi ve kişilik kavramları, geçmişten gelmiştir, fakat şimdiye de müdahale eder ve bununla da sınırlı kalmaz, geleceği de etkiler. Hukuk, kişi sayarak üstünlük tanıdığı varlığı saptarken düzenlediği alanın gereksinimlerinden, bir rasyonaliteden ve toplumsal yarardan hareket etmek zorundadır. Hukukun varlık nedeni insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemek olduğuna göre, hukukun rasyonalitesi, bu düzenin bozulmamasına, bu düzenin daha da gelişmesine yardımcı olacak olan varlıklara kişilik tanımadır⁹⁶. Unutulmaması gereken, hukukun insan için ve insan tarafından oluşturulduğu⁹⁷; hukukun çabasının da sosyal bir varlık olarak insanın doğasını, değerlerini ve aklını önceleyerek mümkün olabilen en iyi dünyaya insanı ulaştırmak olduğudur⁹⁸.

İnsan; doğadaki varlığına dayanan, doğuştan gelen, dokunulamaz haklara sahip olan, düşünen, arayan, keşfeden, geliştiren, kendini gerçekleştirmeye çalışan, bunun için mücadele eden ve bunları hukuk alanına aktarabilen tek varlıktır. İnsan; beden, ruh ve bilinçten oluşan, iradesine dayanarak sorumlu davranan ahlakî bir varlıktır ve kişiliğini de bu birlikten alır⁹⁹.

Kişi ve kişilik kavramları birbirlerinden farklıdır. Kişi hak ehliyeti ile özdeş olabilir, ancak kişilik hak ehliyetinden ibaret değildir. Kişilik, kişinin maddî ve manevî bütünlüğü ile kişilik değerlerinden oluşan daha geniş bir kavramdır. Kişi; varlığını ortaya koyan, toplum içerisindeki yerini belirleyen, varlığının dışı yansımaları sağlayan değerlerle sarmalanmıştır. Kişilik; insanın ehliyetlerinin, fizikî, manevî, duygusal, fikrî, ekonomik, hukukî değerlerinin, insanın doğasına ait temel değerlerinin, kişisel durumlarının tamamıdır¹⁰⁰. Kişilik, günümüzde, insana hukuken tanınan bir özellik ya da bir statü olmadığı gibi, hak ve fiil ehliyetine sahip hukukî bir yapının ifadesi de değildir. İnsanın özgür ve bağımsız varlığından doğar, doğumla kazanılır ve özel bir kazanma sebebine gerek yoktur¹⁰¹. Bir varlığı kişi yapan ve onun diğer kişilerden ayırt edilmesini sağlayan bireysel temel değerlerin toplamı olan kişilik hakkı, münferit bireye bağlıdır ve onun kişiliğinden ayrılamaz¹⁰². Gerçek kişiye özgü bu değerlerin bazılarının ancak kıyas yoluyla tüzel kişiler bakımından söz konusu olabileceği kabul edilir. Yapay zekayı kişi olarak kabul etmek bir yandan

Orta Çağ'da da varlığını devam ettirdiğini; yılan, tırtıl, salyangoz ve kurbağanın ya da fare, bit gibi haşerelerin verdikleri zarardan dolayı halkın önünde öldürülmesi biçimindeki cezalandırma yöntemi devam etmiştir (Forster/Rieder, s. 35-36).

⁹⁰ Solaiman, s. 175.

Nitekim New York Yüksek Mahkemesi, iki şempanzenin kişiliğe sahip olduğundan hareketle serbest bırakılması gerektiğine dayanarak açılan davada kişiliğin toplumsal sözleşme ile üstlenilen yükümlülüklerin bir sonucu olduğu, hayvanlarla böyle bir sözleşme yapmanın ise olanaklı olmadığı kararını vermiştir (bilgi için bkz. Chesterman, s. 833).

⁹¹ Andrade/ Novais/Machado/Neves, s. 366.

⁹² <http://www.milliyet.com.tr/yapay-zekaya-vatandaslik-dunya-2545120/> [E.T. 19.01.2024].

⁹³ Pagallo (Çev. Soydan), s. 4062.

⁹⁴ Suetonius (Çevirenler Gül Özkürtür/Ü. Fafo Telatar): On İki Caesar'ın Yaşamı, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2019, s. 247.

⁹⁵ Bu örnek üzerinden kişilik tartışması için bkz. Sivrikaya, Erkut Ziya: “Sophia Kişi midir?”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 25(2), 2019, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, s. 1255-1256.

⁹⁶ Dural, Mustafa / Ögüz, Tufan: Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku, 22. Baskı, İstanbul 2021, s. 6.

⁹⁷ *Digesta 1.2.5 (Hermogenianus)*: “tüm hukuk insanlar için oluşturulmuştur (cum igitur hominum causa omne ius constitutum sit)”.

⁹⁸ Behrends, Okko: “Die geistige Mitte des römischen Rechts”, Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung, 125, 2008, s. 107.

⁹⁹ Orta Çağ'ın skolastik doktrini tarafından geliştirilen ve günümüze de aktarılan bu miras hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Palm, s. 45-50; Siebert (Çeviren Öztan), s. 225.

¹⁰⁰ Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet: Türk Medeni Hukuku, 3. Bası, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1963, s. 173-174; Gürkan, s. 40.

¹⁰¹ Gutzwiller, Max: Einleitung und Personenrecht, 2. Band, Verlag Helbing&Lichtenhahn, Basel&Stuttgart 1967, s. 288; Hausheer, Heinz/Aebi-Müller, Regina E.: Das Personenrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches, 3. Auflage, Stämpfli Verlag, Bern 2012, s. 124 (Rn. 10.02 ve 10.03); White, J. Frederick: “Personhood: An Essential Characteristic of the Human Species”, The Linacre Quarterly, 80(1), 2013, s. 90.

¹⁰² Hausheer/Aebi-Müller, s. 124 (Rn. 10.02).

da söz konusu değerlerin yapay zekâ bakımından da söz konusu olup olmayacağı sorusunu da beraberinde getirir.

Kişi, sadece hakların taşıyıcısı ve borçların yüklenicisi olan varlığa değil, aynı zamanda hukukun üstünlük tanıdığı varlığı da işaret etmektedir. Dolayısıyla, ilkçağlardan itibaren hukuksal kişiliğin esirgenmediği varlığın hep insan olduğu gerçeğinin göz ardı edilmemesi gerekir¹⁰³. Çünkü, insanın kişi olarak kabulü hem doğasının hem toplumsal bir varlık olmasının hem de sorumluluk sahibi olabilen tek varlık olmasının gereğidir. Hukuk düzeni insanın kişiliğini; insan olduğu, değerli olduğu ve insan onuruna sahip olduğu için korumaktadır. İnsan onuru dokunulamazdır ve her insan, özellikleri, bedensel ya da zihinsel durumu, sosyal statüsü dikkate alınmaksızın, bu onura sahiptir¹⁰⁴. Bu bağlamda kişiliğin korunması hem insan varlığının hem de insanın bireysel özelliklerinin korunmasına hizmet etmektedir¹⁰⁵.

Bir varlığın toplumun üyesi olarak toplumda düzenli bir şekilde var olabilmesi için, hak ve ödevlere sahip olabilmek yeteneğini haiz olması ve sosyal bir gerçeklik olarak ortaya çıkması gerekir. Dolayısıyla, hak ve yükümlülüklerinin bilincinde olan, toplumsal yaşamda yeri olan, sosyal kuralların dayatmasıyla kişi olarak kabul edilen varlıklar üzerinden tüzel kişilik tartışması yapılabilir¹⁰⁶.

Kişiliğin merkezini haklardan yararlanma ve yükümlülük üstlenme yeteneği oluşturmaktadır. İnsan ya da mal toplulukları hakları ve yükümlülükleri net bir biçimde tanımlanarak sosyal bir gerçeklik halini aldıklarında tüzel kişi olarak kabul edilebilmişlerdir. Bu bağlamda, kişi, haklarının ve yükümlülüklerinin bilincinde olan varlıktır. Özerk hale geldiğinde yapay zekâ robotları denetlemek olanaksızlaşıyorsa, o durumda onlara hukukî birtakım yükümlülükler getirmenin bir anlamı da olmayacaktır¹⁰⁷. Diğer bir ifadeyle, sadece sorumlu tutabilmek için onların dışsallaştırılmasını ve belirli bir malvarlığına sahip kılınmasını sağlamaya yönelik bir kişilik, anlamsız olacak ve işlevsiz kalacaktır¹⁰⁸.

Yakın bir gelecekte süper yapay zekâyâ ulaşılması durumunda ortaya çıkabilecek risklerin önüne geçebilmek adına yapay zekâyâ tüzel kişilik tanınması ve böylece kontrol altına alınması gerektiği belirtilmektedir¹⁰⁹. Yapay zekâ sistemlerden (otonom yapay zekâ robotlardan) insanı korumak adına kişilik verilmeye ve sorumlu tutulmaya çalışılıyor. İnsanı koruyan bütün yasal düzenlemeleri zayıflatarak insanı korumak mümkün olmaz¹¹⁰. Sorumluluğunun bilincinde olmayan bir varlığa kişilik tanımak, sorumluluk hukukunun zararı önleme işlevini ve hukuka aykırılıktan caydırıcılığın etkisini azaltacağını da belirtmek gerekir¹¹¹.

Kendilerine tüzel kişilik tanınan nehirler, tapınaklar ya da Ekvator'un ekosistemi, cansız nesneler olarak var oldukları halleriyle varlıklarını devam ettirecek ve vasıfları değişmeyecektir. Keza kutsal kabul ettikleri yerlere tüzel kişilik tanıyan ve dinî inançları gereği o yerin korunmasını talep eden insandır. Bu kişiliğin arka planında da insana iyi gelenin korunmasını isteme arzusu yatmaktadır. Ekvator'un ekosisteminin tüzel kişi olarak kabul edilmesinde de insanın yaşadığı çevrenin bozulabileceği endişesini bertaraf etmek ve taraf ehliyeti tanınarak korumayı etkinleştirmek hedeflenmektedir. Çünkü, doğa hiçbir mahkemede kendisini koruyamaz¹¹². Sonuçta yine insanlar için ve insanlar tarafından özel olarak korunması talep edilen bir varlıktan söz ediyoruz. Halbuki, otonom yapay zekâ robota bizi kendi varlığı için kişilik verilmesi önerilmemekte; aksine, insanı korumak adına, kişilik verilmeye ve sorumlu tutulmaya çalışılmaktadır.

Otonom yapay zekâ robottan insanı korumak için ona kişilik vermeye ve sorumlu tutmaya çalışıyoruz. Canlı ve duyarlı bir varlığa yani hayvana kişilik tanıyamamış olan hukuk düzeni, yapay, silikon temelli bir varlığa da kişilik tanıyamaz. Hukuk, her varlığın kendi özeli bağlamında yer almak zorunda olduğu bir sahnedir ve bu sahnede herkes, her şey kendi *persona*'sını (*sua cuique persona*) taşımak zorundadır. Günümüz batı dillerinde kişi anlamında kullanılan *persona*, Latince tiyatro sahnesinde rol alan aktörün rolünü izleyiciye göstermek amacıyla yüzüne taktığı maske anlamındadır. Maske görülünce onun temsil ettiği şahsiyet de belli olmaktadır. Maske, oyuncunun sesinin duyulmasını sağlamalı ve fakat yüzünü ve çehresini gizlemeli, değiştirmeliydi¹¹³. Bu anlamıyla *persona*, insanın sadece fizikî varlığını değil, sosyal hayattaki rolünü ve yerini de ifade etmekteydi¹¹⁴. Tiyatrodaki anlamından hukuk alanına taşınan *persona* da insanın hem fiziksel varlığını hem de toplumsal rolünü, kamusal alandaki yerini belirtmektedir¹¹⁵.

Cicero'nun "Yükümlülükler Üzerine" isimli eserinde *persona*'nın insanın hem doğal kişiliği (insanın evrensel ve bireysel doğası) hem de hukukî kişiliği (toplumda görünür olmayı sağlayan, birey olmaya hizmet eden bireysel yetenekler) anlamında kullanıldığını görüyoruz:

Cicero, De Officiis, Liber Primus, XXX.107: "Intellegendum etiam est duabus quasi nos a natura indutos esse personis; quarum una communis est ex eo, quod omnes participes sumus rationis"

¹⁰³ White, s. 90.

¹⁰⁴ Palm, s. 42 ve s. 53.

¹⁰⁵ Hausheer/Aebi-Müller, s. 124 (Rn. 10.03 ve 10.04).

¹⁰⁶ Solaiman, tüm makale, özellikle s. 175-176.

¹⁰⁷ Bryson/Diamantis/Grant, s. 285 ve 288.

¹⁰⁸ Wagner, *VersR 2020*, s. 739.

¹⁰⁹ Chesterman, s. 825-826 ve 842.

¹¹⁰ Bryson/Diamantis/Grant, s. 275, s. 289.

¹¹¹ Solaiman, s. 177; Bryson/Diamantis/Grant, s. 288-289.

¹¹² Bryson/Diamantis/Grant, s. 281.

¹¹³ Hannah Arendt: *On Revolution*, Penguin, 1976, s. 106-107 (Gaakeer, s. 290'dan naklen).

¹¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Karaman, Başak: "Roma Hukukunda 'Persona' Kavramı", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10 (127-128), 2015, s. 92-95; Sayın, Yiğit: *Roma'da Köle ve Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2020, s. 45-118.

¹¹⁵ Gaakeer, s. 291.

praestantiaque eius, qua antecellimus bestiis, a qua omne honestum decorumque trahitur et ex qua ratio inveniendi officii exquiritur, altera autem quae proprie singulis est tributa..."

"Cicero, Yükümlülükler Üzerine, I. Kitap, XXX.107: "Ayrıca, doğa tarafından sanki iki kişilikle donatıldığımızı da fark etmeliyiz [Intellegendum etiam est duabus quasi nos a natura indutos esse personis]: Bunlardan biri evrenselidir ve hepimizin insan olması gerçeğinden kaynaklanır. Herkes akılla ve bizi hayvandan üstün kılan üstünlükle donatılmıştır. Tüm ahlak ve nezaket bundan türetilir ve görevimizi belirlemenin rasyonel yöntemi buna bağlıdır. Diğer persona (kişilik) ise münferit bireylere atanan bireysel karakterdir..."¹¹⁶

Cicero; *persona* ile öncelikle insan ve hayvan ayırımını yapar, insanın üstünlüğünü aklına dayandırır ve bu akıldan türeyen ahlak ve görgü kurallarının insan olmanın sorumluluğunun yöntemini belirlediğini belirtir¹¹⁷. Birinci *persona* eşitliği ve farklılığı simgeler. Her insan, onun için konuşan ve onu tanımlayan bir yüz, ona verilen bir doğal maske taşır. İkinci *persona*, yüzün taşıyıcısı tarafından hayatta aldığı sosyal ve yasal rolle şekillenir¹¹⁸.

Kafa karışıklığını ortadan kaldırmak ve taraf tutmak gerekir. Yapay zekâ üründür, hukuk sahnesinde ürün olarak yerini almalı ve ürün olmayı da öğrenmelidir¹¹⁹. Kendi kaderini tayin etme ve farkındalığa sahip olmadığı sürece öz bilinçten söz edemeyiz. Yapay zekâ sistemleri, öz bilince ulaşmadığı, kendi varlıklarının farkında olmadıkları sürece insanların gereksinimlerini karşılamak üzere insan emeği ve yaratıcılığının eseri olan ürünlerdir¹²⁰. Yapay zekâ insansı robotların teknolojik özellikleri gereği yürürlükteki ürün sorumluluğu hükümleri yeterli olmayabilir. Bu durumda böyle bir robot üreticisinin sorumluluğuna özgü bir ürün sorumluluğu tasarlanabilir¹²¹.

Yapay zekâ alanındaki olağanüstü teknolojik ilerleme karşısında hukukun önceliğinin gelişen dijital teknolojilerle başa çıkabilecek, anılan risklere ilişkin bu özellikleri özel olarak dikkate alacak ve zarar görenlerin tazminatsız kalmasına engel olabilecek bir sorumluluk hukukunu ihdas etmek olduğu vurgulanmaktadır¹²². Sorumluluk sisteminde ortaya çıkabilecek boşlukları doldurmak üzere de özel bir sorumluluk sigortası ihdas etmek suretiyle yapay zekânın bu rolünün tamamlanabileceği belirtilmektedir¹²³.

KAYNAKÇA

- Akkurt, Sinan Sami: "Yapay Zekânın Otonom Davranışlarından Kaynaklanan Hukukî Sorumluluk", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, (13), 2019, s. 39-59.
- Andrade, Francisco/Novais, Paulo/Machado José / Neves, José: "Contracting Agents: Legal Personality and Representation", Artificial Intelligence and Law, 15(4), 2007, s. s. 357-373.
- Ankum, Hans (Çeviren Kudret Ayiter): "Elegantia Iuris", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 28(1), 1971, s. 341-363.
- Asaro, Peter: "Robots and responsibility from a legal perspective", Proceedings of the IEEE, 4(14), 2007, s. 20-24 <http://www roboethics.org/icra2007/contributions/ASARO%20Legal%20Perspective.pdf> [E.T. 18.02.2025].
- Aydın, Gayretli Seda: Yapay Zekânın Ürün Sorumluluğu, Adalet Yayınevi, Ankara 2023.
- Bak, Başak: "Medenî Hukuk Açısından Yapay Zekânın Hukukî Statüsü ve Yapay Zekâ Kullanımından Doğan Hukukî Sorumluluk", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, (35), 2018, s. 211-232.
- Bayamlioğlu, Emre: "Akıllı Yazılımlar ve Hukukî Statüsü: Yapay Zekâ ve Kişilik Üzerine Bir Deneme", Uğur Alacakaptan'a Armağan, İstanbul 2008, s. 131-140.
- Behrends, Okko: "Die geistige Mitte des römischen Rechts", Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung, 125, 2008, s. 25-107.
- Bertolini, Andrea: "Robots as Products: The Case for a Realistic Analysis of Robotic Applications and Liability Rules", Law Innovation and Technology, 5(2), 2013, s. 214-247.
- Bryson, Joanna J./ Diamantis, Mihailis E./ Grant, D. Thomas: "Of, for, and by the People: the Legal Lacuna of Synthetic Persons", Artificial Intelligence Law, 25, 2017, s. 273-291.
- Chatman, Carliss N.: "The Corporate Personhood Two-Step", Nevada Law Journal, 18(3), 2018, s. 811-862.
- Chesterman, Simon: "Artificial Intelligence and the Limits of Legal Personality", International and Comparative Law Quarterly, 69(4), 2020, s. 819-844.
- Cicero, Marcus Tullius (Latince Aslından Çeviren Cengiz Çevik): Yükümlülükler Üzerine, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, IV. Basım, İstanbul 2017.
- Cicero, Marcus Tullius (Çeviren Walter Miller): De Officiis, Londra 1913.
- Dewey, John: "The Historic Background of Corporate Legal Personality", The Yale Law Journal, 35(6), 1926, s. 655-673.
- Dural, Mustafa / Ögüz, Tufan: Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku, 22. Baskı, İstanbul 2021.
- Erhardt, Jonathan/Mona, Martino: "Rechtsperson Roboter-Philosophische Grundlagen für den rechtlichen Umgang mit künstlicher

¹¹⁶ Cicero, Marcus Tullius (Latince Aslından Çeviren Cengiz Çevik): Yükümlülükler Üzerine, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, IV. Basım, İstanbul 2017, s. 47-48; Cicero, Marcus Tullius (Çeviren Walter Miller): De Officiis, Londra 1913, s. 109.

¹¹⁷ Gaakeer, s. 291.

¹¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Behrends, s. 34-37.

¹¹⁹ Elektronik kölenin olabilirliği konusunda yazdığım makale, Roma hukuku çözümünden yararlanılabileceğine ilişkindir. Makalede yapay zekânın hak ehliyetine sahip olmaması gerektiği hususu açıklıkla dile getirilmiştir. Yapay zekânın doğurabileceği riskte ve verebileceği zararda var olan sorumluluk hükümlerini işletmenin güçlüğü ve sorumluluğun kurulmasını engelleme gibi hukukî bir boşluğun doğmasının önüne geçebilmek için, Roma'nın kölelik statüsünden yararlanılabileceği görüşü ileri sürülmüştür (makale için bkz. Söğütü, Özlem: "Sözleşmesel Sorumluluk Bağlamında Kölenin Hukukî Statüsünden Yapay Zekânın Hukukî Statüsüne Bakış", Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, XXXIX(2), 2023, s. 277-319).

¹²⁰ Bertolini, s. 235.

¹²¹ Avrupa Yapay Zekâ Kanunu, Yapay zekâ sistemlerini ürün olarak nitelendirmiş, Kanun'un YZ sistemlerini Birlik içinde piyasaya süren veya hizmete sunan sağlayıcılar/tedarikçiler ile kullanıcılarına uygulanacağını belirterek sorumluları saptamıştır (bkz. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/artificial-intelligence/> [E.T.02.03.2025].

¹²² Koch, s. 23.

¹²³ Wagner, *VersR* 2020, s. 740-741; Zech, s. 203-204.

- Intelligenz”, içinde *Intelligente Agenten und das Recht*, Editörler: Sabine Gless/Kurt Seelmann, 1. Baskı, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2016, s. 61-93.
- Forster, Doris/Rieder, Janika: “Roboter als Rechtssubjekte-Der Streit um die E-Person”, *Juridica International*, 30, 2021, s. 32-39.
- Gaakeer, Jeanne: “«Sua cuique persona?» A Note on the Fiction of Legal Personhood and a Reflection on Interdisciplinary Consequences”, *Law & Literature*, 28(3), 2017, s. 287-317.
- Gordon, Clara-Ann/Lutz, Tanja: “Haftung für automatisierte Entscheidungen – Herausforderungen in der Praxis”, *Schweizerische Zeitschrift für Wirtschafts- und Finanzmarktrecht*, 2020, s. 53-61.
- Gutzwiller, Max: *Einleitung und Personenrecht*, 2. Band, Verlag Helbing&Lichtenhahn, Basel&Stuttgart 1967.
- Güner, Cemil: “Yapay Zekânın Verdiği Zarardan Doğan Sözleşme Dışı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuk”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (15), 2020, s. 229-272.
- Gürkan, Ülker: “Kişilik Kavramının Evrimi”, Prof. Dr. Hamide Topçuoğlu’na Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara 1995, s. 39-54.
- Hausheer, Heinz/Aebi-Müller, Regina E.: *Das Personenrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches*, 3. Auflage, Stämpfli Verlag, Bern 2012.
- Hobbes, Thomas (Çeviren Semih Lim): *Leviathan*, 19. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019.
- İşıktaç, Yasemin: *Hukuk Başlangıcı*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2021 [Anılış, Işıktaç, Hukuk Başlangıcı].
- İşıktaç, Yasemin: *Hukukun Kaynağı Olarak Sözleşme*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2007 [Anılış, Işıktaç, Sözleşme].
- Joerden, C. Jan: “Der Ebenen des Denkens über Gerechtigkeit: Dargestellt am Beispiel einiger rechtsethischer Regeln und Prinzipien”, *Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie*, 74(3), 1988, s. 307-330.
- Jörs, Paul/Kunkel, Wolfgang/Wenger, Leopold (neu bearbeitet von Honsell, Heinrich/Mayer-Maly, Theo/Selb, Walter): *Römisches Recht*, 4. Auflage, Springer-Verlag, Berlin-Heidelberg-New York 1987.
- Karaman, Başak: “Roma Hukukunda ‘Persona’ Kavramı”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10 (127-128), 2015, s. 81-114.
- Kaser, Max/Knütel, Rolf/Lohsse, Sebastian: *Römisches Privatrecht*, 21. Auflage, Beck Verlag, München 2017.
- Kirn, Stefan/Müller-Hengstenberg, Claus D.: “Intelligente (Software-)Agenten: Von der Automatisierung zur Autonomie? Verselbständigung technischer Systeme”, *MultiMedia und Recht*, 2014, s. 226-232.
- Koch, Bernhard A.: “III. Liability for Artificial Intelligence”, içinde *European Commission's Public Consultation on Civil Liability Adapting Liability Rules to the Digital Age and Artificial Intelligence*, Viyana 2022, s. 23-30.
- Lamola, Malesela John: “On the Robosphere: A Philosophical Explication of the Socio-technical Status of Social Robots”, *International Journal of Social Robotics* 14, 2022, s. 1199-1209.
- Leenes, Ronald/Lucivero, Federica: “Laws on Robots, Laws by Robots, Laws in Robots: Regulating Robot Behaviour by Design”, *Law, Innovation and Technology* 6(2), 2014, s. 193-220.
- Möllers, M. J. Thomas: *Juristische Methodenlehre*, Beck Verlag, München 2017.
- Omlor, Sebastian: “Methodik 4.0 für ein KI-Deliktsrecht”, *Zeitschrift zum Innovations- und Technikrecht*, 2020, s. 221-225.
- Öztekin, Alp: “Locke’un Toplum Sözleşmesi Hipotezi, Hipotezin Felsefi-Tarihi Açısından Eleştirisi ve Günümüz Koşullarında Değerlendirilmesi”, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2), 2020, s. 337-433.
- Pagallo, Ugo (Çeviren Ceren Soydan): “Vital, Sophia ve Şti.-Robotların Hukuki Kişiliğinin Arayışında”, *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), 2020, s. 4047-4064.
- Palm, Ulrich: “Die Person als ethische Grundlage der Verfassungsordnung”, *Der Staat*, 47(1), 2008, s. 41-62.
- Pana, Laura (Çeviren Esra Çizmeci Ümit): “Yapay Zekâ ve Ahlâki Zekâ”, *Ahlâk Çalışmaları ve Ahlâk Felsefesi Dergisi*, 2(1), 2022, s. 97-115.
- Raskulla, Siina: “Hybrid Theory of Corporate Legal Personhood and its Application to Artificial Intelligence”, *SN Social Sciences*, 3(5), 2023 s. 1-14.
- Rüthers, Bernd/Fischer, Christian/Birk, Axel: *Rechtstheorie mit Juristischer Methodenlehre*, 8. überarbeitete Auflage, Beck Verlag, München 2015.
- Sayın, Yiğit: *Roma’da Köle ve Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2020.
- Schwintowski, Hans-Peter: “Wird Recht durch Robotik und künstliche Intelligenz überflüssig?”, *Neue Juristische Online-Zeitschrift*, 2018, s. 1601-1609.
- Siebert, W. (Çeviren Bilge Öztan): “Şahsiyet Hakları İle İlgili Meseleler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(1-2), 1969, s. 217-230.
- Sivrikaya, Erkut Ziya: “Sophia Kişi midir?”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 25(2), 2019, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, s. 1253-1263.
- Solaiman, Sheikh Mohammad: “Legal Personality of Robots, Corporations, Idols and Chimpanzees: a Quest for Legitimacy”, *Artificial Intelligence Law*, 25(2), 2017, s. 155-179.
- Söğütlü, Özlem: “Sözleşmesel Sorumluluk Bağlamında Kölenin Hukukî Statüsünden Yapay Zekânın Hukukî Statüsüne Bakış”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, XXXIX(2), 2023, s. 277-319.
- Stein, Peter: “Elegance in Law”, *Law Quarterly Review*, 77, 1961, s. 242-256.
- Suetonius (Çevirenler Gül Özakürk/Ü. Fafo Telatar): *On İki Caesar’ın Yaşamı*, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2019.
- Şahin, Özkan Gizem/Şahin, Çağatay: “Yapay Zekalı Varlıklara Elektronik Kişilik Modeli Tanınmasına İlişkin Eurobotics Raporu ve Fikri Mülkiyet Sorunu Bağlamında Meseleye Yaklaşım”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(1), 2022, s. 110-128.
- Teubner, Günther: “Rights of Non-Humans? Electronic Agents and Animals as New Actors in Politics and Law”, *Journal of Law and Society*, 33(4), 2006, s. 497-521.
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet: *Türk Medeni Hukuku*, 3. Bası, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1963.
- Voigt, Rüdiger: “Zwischen Leviathan und Res Publica Der Staat des 21. Jahrhunderts”, *Zeitschrift für Politik*, 54(3), 2007, s. 259-271.
- Wacke, Andreas: “Notwehr und Notstand bei der aquilischen Haftung”, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, romanistische Abteilung*, 106, 1989, s. 469-501.
- Wagner, Gerhard: “Haftung für Künstliche Intelligenz – Eine Gesetzesinitiative des Europäischen Parlaments”, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2021, s. 545-572 [Wagner, ZEuP 2021].
- Wagner, Gerhard: “Verantwortlichkeit im Zeichen digitaler Techniken”, *Zeitschrift für Versicherungsrecht, Haftungs- und Schadensrecht*, 2020, s. 717-741 [Wagner, VersR 2020].

White, J. Frederick: "Personhood: An Essential Characteristic of the Human Species", The Linacre Quarterly, 80(1), 2013, s. 74-97.
Wieling, H.: "Eleganz und Sachzwang im Römischen Statusrecht", Fundamina (editio specialis Ex iusta causa traditum Essays in Honour of Eric HPool), 11, 2005, s. 415-424 <https://www.semanticscholar.org/paper/Eleganz-und-Sachzwang-im-r%C3%B6mischen-Statusrecht-Wieling/5dc591bcbf2cf0f6ad059428a667958c383bfeb3> [E. T. 07.07.2019]

Zech, Herbert: "Zivilrechtliche Haftung für den Einsatz von Robotern Zuweisung von Automatisierungs- und Autonomierisiken", içinde Intelligente Agenten und das Recht, Sabine Gless/ Kurt Seelmann (Hrsg.), Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2016, s. 163-204.

Zimmerman, Evan J.: "Machine Minds: Frontiers in Legal Personhood", SSRN Electronic Journal, 2017, s. 1-43.

Zorlu, Mustafa: "Yapay Zekâ ve Telif Hakkı", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (142), 2019, s. 305-356.

İnternet Kaynakları

<https://bigumigu.com/haber/microsofttan-insanlarin-irkciligi-ogretti-yapay-zekasi-taye-uslu-ikiz-zo/> [E.T: 03.07.2024]

https://www.ab.gov.tr/ab-yapay-zeka-yasasi-yayimlandi_53836.html [E.T. 19.02.2025]

<https://www.erdem-erdem.av.tr/bilgi-bankasi/avrupa-birligi-yapay-zeka-yasasinin-turkiyedeki-aktorelere-yansimalari> [E.T. 19.02.2025]

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0005_EN.html?redirect [E.T. 06.01.2024]

<https://www.gazeteduvar.com.tr/googlein-yapay-zekasi-gemini-hedefte-elon-musk-mi-hitler-mi-haber-1673008> [E.T. 14.01.2025]

<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/artificial-intelligence/> [E.T. 02.03.2025]

<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0020%3Atext%3DMil.%3Asection%3D10> [E.T. 03.03.2025]

Yazar Beyanı | Author's Declaration

Mali Destek | Financial Support: Yazar Özlem SÖĞÜTLÜ, bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. | Özlem SÖĞÜTLÜ, who is the author has not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

Yazarların Katkıları | Authors's Contributions: Bu makale yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır. | This article was prepared by the author alone.

Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı | The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest: Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir. | No conflict of interest or common interest has been declared by the author.

Etik Kurul Onayı Beyanı | The Declaration of Ethics Committee Approval: Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur. | The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

Araştırma ve Yayın Etiği Bildirgesi | The Declaration of Research and Publication Ethics: Yazar, makalenin tüm süreçlerinde İÜHFD'nin bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyduğunu ve verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığını, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde İÜHFD'nin ve editör kurulunun hiçbir sorumluluğunun olmadığını ve bu çalışmanın İÜHFD'den başka hiçbir akademik yayın ortamında değerlendirilmediğini beyan etmektedir. | The author declares that he/she complies with the scientific, ethical, and quotation rules of InULR in all processes of the paper and that he/she does not make any falsification of the data collected. In addition, he/she declares that Inonu University Law Review and its editorial board have no responsibility for any ethical violations that may be encountered, and that this study has not been evaluated or published in any academic publication environment other than Inonu University Law Review.